

Opinnäytetyö (YAMK)

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma (YAMK)

YKITIS13

2016

Kaisu Eldén

OPPILAITOSKIRJASTO MUUTOKSESSA

– Forssan ammatti-instituutin kirjaston reformi

Kaisu Eldén

OPPILAITOSKIRJASTO MUUTOKSESSA

- Forssan ammatti-instituutin kirjaston reformi

Forssan ammatti-instituutin kirjasto on muutosten edessä. Ammatillisen koulutuksen reformi uudistaa koko oppilaitoksen toimintaympäristöä. Reformin vaikutuksesta muutoksia on tulossa koulutuksen järjestäjäverkkoon, rahoitukseen, lainsäädäntöön, tutkintojen sisältöihin ja opetukseen.

Kirjasto on toiminut opetuksen tukipalveluna nykyisessä muodossaan 2000-luvun alusta alkaen. Kuntayhtymän toiminnan laajentuessa järjesteltiin oppilaitoksen toimipisteitä uudelleen. Kirjastopalvelut oli suunniteltava uudelleen siten, että kaikilla koulutusaloilla olisi edelleen hyvät mahdollisuudet hyödyntää kirjaston palveluja osana oppimisympäristöä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on saada aikaan muutos oppilaitoksen kirjasto- ja tietopalveluiden toiminnassa. Suunnitelmat ovat toteuttamiskelpoisia, mutta epävarmaa on toteutuvatko suunnitellut toimenpiteet käytännössä vai jäävätkö ne toteamuksiksi ja suosituksiksi. Kyse on myös oman työn kehittämistä tutkijan ollessa osana tutkimuskohteena olevaa organisaatiota. Tutkimuksessa on piirteitä niin kehittämis- kuin toimintatutkimuksestakin ja siinä käytettiin benchmarking-menetelmää, jossa vertailtiin Forssan ammatti-instituutin kirjastoa toisten samantyyppisten oppilaitosten kirjastoihin.

Tutkimus osoitti, että vaihtoehtoja oppilaitoksen kirjastopalveluiden järjestämiseksi on useita. Yhteistyö paikkakunnan muiden kirjastojen kanssa on kaikkia osapuolia hyödyttävää ja antaa opiskelijalle laajan pohjan kirjastopalvelujen hyödyntämisestä opinnoissa ja elämässä jatkossakin. Yhteisopettajuusmalli, jossa kirjastonhoitaja ja opettaja yhdessä osallistuvat kirjastoperehdytyksiin ja tiedonhallinnan ohjauksiin, osoittaa tiedonhallintataitojen merkityksen konkreettisesti.

Tutkimus on rajattu toimintaan ja tapahtumiin Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymässä vuoden 2015 aikana. Muutoksia tapahtui paljon ja osa niistä oli yllättäviä. Tulevaisuuden ennakointi on hankalaa ja parhaiden vaihtoehtojen valitseminen ei aina onnistu. Kirjasto on tärkeä osa ammattiin opiskelevien oppimisympäristöä ja tukee ammatillista kasvua.

ASIASANAT:

koulukirjastot, ammatilliset oppilaitokset, opetussuunnitelmat, monilukutaito, benchmarking, yhteiskirjastot, oppimisympäristöt

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Library and Information Services (MBA)

2016 | 43+6

Kaisu Eldén

INNOVATIVE SCHOOL LIBRARY IN FORSSA VOCATIONAL INSTITUTE

The objective of this study is to develop library services at Forssa Vocational Institute. There are big changes happening in education and Forssa Vocational Institute's library is facing them too. The reform of vocational education and training will renew the business environment throughout the school. The change will have an impact on the education provider's network, financing, legislation, contents of the qualifications and teaching.

The Library has served as a teaching support service in its present form since the beginning of the 21st century. Due to the expansion of the federation of municipalities, the activities were reorganized in the institute. The library services were redesigned so that all sectors of education will have good possibilities to utilize the library as a part of the learning environment.

This study has features of a development research and as well as of an activity research. The aim is to implement a change in the operations of the library and information services. The plans are feasible but it is uncertain whether the planned actions will be implemented in practice, or if they will only remain a recommendation. The development of our own work is concerned, the researcher being a part of the organization. In the study, a benchmarking method comparing the activities of the libraries was used on the order of Forssa Vocational Institute.

The study showed that there are many options to organize the library services of the institut. Co-operation with other libraries in the area is mutually useful and gives students a broad base in order to utilize the library services during the studies and also after graduation.

The study is limited to the activities and events of the Southwest Häme Educational Federation of Municipalities during the year 2015. A lot of changes took place and some of them were unexpected. Predicting the future is difficult and selecting the best option is not always successful.

KEYWORDS:

school libraries, vocational institutes, learning environment

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	8
2.1 Kehittämistutkimus ja toimintatutkimus	9
2.2 Benchmarking	11
3 LOUNAIHÄMEEN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN KUNTAYHTYMÄ	15
3.1 Ammatillisen koulutuksen erityispiirteitä	16
3.2 Opetussuunnitelmat	17
3.3 Pedagoginen strategia	18
3.4 Laatu työ ammatillisessa koulutuksessa	19
4 KIRJASTO OSANA AMMATILLISEN KOULUTUKSEN OPPIMISYMPÄRISTÖÄ	21
4.1 Hyvä oppilaitoskirjasto	21
4.2 Oppilaitoskirjastot mukana hankkeissa	22
4.3 Yhteiskirjastot	23
4.4 Kirjastot monilukutaidon kehittäjinä	23
4.5 Muuttuva opettajuus	25
4.6 Muutokset vievät pois mukavuusalueelta	25
5 ERILAISIA OPPILAITOSKIRJASTOJA	28
5.1 Novia ja Axxell, Raasepori	28
5.2 Laurea ammattikorkeakoulu ja Luksia, Nummentie Lohja	30
5.3 Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto (VAOO), Valkeakoski	30
5.4 Benchmarking-prosessin arviointia	31
6 LOUNAIHÄMEEN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN KUNTAYHTYMÄN TIETOPALVELUT 1.1.2016 ALKAEN	34
6.1 Kirjasto Saksankadulla	34
6.2 Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan sekä kasvatus- ja sosiaalialan koulutuksen kirjastopalvelut Kehräämöllä	35
6.3 Kulttuurialan yksikkö Tammelassa	36
7 FORSSAN AMMATTI-INSTITUUTIN KIRJASTON TULEVAISUUS	37

LÄHTEET

41

LIITTEET

- Liite 1. Sähköposti ammattikorkeakoulujen kirjastoille
- Liite 2. Benchmarking-kysymykset
- Liite 3. Oppilaitoskirjastojen vertailua
- Liite 4. Aikataulu

KUVAT

- Kuva 1. Kirjastopalveluiden menettelyohje (Forssan ammatti-instituutti 2014b). 20
- Kuva 2. Ammatillisen nuoriso- ja aikuiskoulutuksen organisaatio (Forssan ammatti-instituutti 2016). 34

KUVIOT

- Kuvio 1. Kehittämiskohteen tunnistaminen Kanasta mukailten (Kananen 2012, 46). 10
- Kuvio 2. Benchmarking-prosessi (Vuorinen 2013, 160). 12

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus käsittelee kirjasto- ja tietopalvelujen järjestämistä ammatillisessa oppilaitoksessa. Forssan ammatti-instituutin kirjasto- ja tietopalvelut toimivat muuttuvassa toimintaympäristössä. Ammatillista koulutusta uudistetaan perinpohjaisesti, päämääränä koulutuksen tiivistäminen ja lisääntyvä vuorovaikutus työelämän kanssa. Informaatioympäristömme muuttuu myös kaiken aikaa.

IFLAN trendiraportin mukaan verkko-opetuksen lisääntyminen tasa-arvoistaa opetusta ja tekee oppimisesta halvempaa ja helpommin saavutettavaa. Uudet teknologiat muuttavat yksilöiden tiedonsaantia sitä laajentaen ja rajoittaen (IFLA 2014). Tietoa on saatavilla moninkertaisesti verrattuna siihen mitä pystymme hyödyntämään. Tärkeäksi nousee informaatiolukutaidon merkitys, se että löytää oikean tiedon oikeaan aikaan ja osaa soveltaa sitä. Tietolähteiden kriittisen arvioinnin osaaminen on välttämätöntä verkkoaineistoja käytettäessä. Oppilaitoskirjasto tarjoaa ammattiin opiskeleville informaatioympäristön, jossa käytössä on erilaisia materiaaleja, niin painettuja kuin sähköisiäkin ja tukea tiedonlähteiden arviointiin. Kirjasto on myös tila, fyysinen paikka ja koko oppilaitosta yhdistävä tekijä.

Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä on toisen asteen koulutuksen järjestäjä Forssassa. Oppilaitoksen nimi on Forssan ammatti-instituutti (FAI). Se on monialainen oppilaitos, joka tarjoaa opetusta nuorille ja aikuisille. Syksyllä 2015 opiskelijoita Forssassa ja Tammelassa oli yhteensä n. 1000 ja henkilökuntaa 160. Kuntayhtymä laajeni vuoden 2016 alusta, kun mukaan tuli Faktian aikuiskoulutus. Osa Faktian koulutus-toiminnasta siirtyi FAI:n tiloihin Saksankadulle jo syksyllä 2015. Sosiaali-, terveys-, ja kasvatustalon koulutus siirrettiin kokonaisuudessaan Forssan keskustaan Kehräämöaluelle.

FAI:n kirjasto- ja tietopalvelut saivat paljon uusia asiakkaita aikuiskoulutuksen opiskelijoista ja henkilökunnasta. Kuntayhtymän johdon toiveena oli, että kirjaston rooli osamiskeskuksena säilyisi edelleen vahvana. Sosiaali- ja terveysalan koulutuksen siirtyessä toiseen paikkaan oli suunniteltava, miten kirjastopalvelut olisivat opiskelijoiden ja henkilökunnan saatavilla uudessa ympäristössä.

Oppilaitoskirjaston palvelujen kehittämiseen vaikuttavat monet seikat. Kehysorganisaatiossa tapahtuvien muutosten taustalla on usein määräyksiä ja ohjeita, joita valtakunnan

tasolla annetaan. Oppilaitosten toimintaa ohjaavat Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus. FAI:n kirjaston toimintaan heijastuvat tulevaisuudessa myös koko ammatillisen koulutuksen kentällä tapahtuvat suuret muutokset.

Ammatillisen koulutuksen reformi uudistaa tutkintojen sisällöt, lainsäädännön, rahoituksen, koulutuksen järjestäjäverkon ja opettajan roolin. Uuden ajattelun myötä opettaminen muuttuu ohjaamiseksi ja valmentamiseksi. Lähiopetuksen määrää on karsittu ja ammattiin oppiminen tapahtuu yhä enemmän työpaikoilla. Aikaisemman osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen luovat opiskelijoille henkilökohtaiset opintopolut, joiden tavoitteena on mahdollistaa ammattitaidon saavuttaminen joustavasti.

Kirjastopalvelut muuntuvassa kuntayhtymässä kaipaavat tarkastelua ja kehittämistä. Toimintojen suunnittelu ja järjestäminen uudelleen vertailemalla omaa toimintaa muiden ammatillisten oppilaitosten ratkaisuihin auttaa Forssan ammatti-instituuttia rakentamaan oppimisympäristöä yhä tarkoituksenmukaisemmaksi.

Luvussa kolme esitellään Forssan ammatti-instituutin toimintaympäristöä ja pedagogisia käytäntöjä. Myöhemmin tarkastellaan koulukirjastojen merkitystä oppimisen kannalta yleensä sekä muuttuvaa opettajuutta. Uusissa perusopetuksen opetussuunnitelmissa on yhtenä laaja-alaisen osaamisen osa-alueena monilukutaito. Koulukirjasto tukee monilukutaidon kehittymistä, joka jatkuu perusopetuksen jälkeen toisen asteen opinnoissa ja niin ikään koko elämän. Benchmarking-kohteiden vertailu omaan toimintaan toi esiin kehittämiskohteita ja paljasti hyviksi havaittuja käytäntöjä. Suunnitelma kirjastopalveluiden järjestämiseksi uudelleen sisältää kuvailun kolmen toimipisteen tietohuollon järjestämisestä tulevaisuudessa. Luvussa 7 on koottu ajatuksia Forssan ammatti-instituutin kirjasto- ja tietopalveluiden tulevaisuudesta sekä koulukirjastoista yleensä muuttuvissa toimintaympäristöissä.

Forssan ammatti-instituutin kirjasto nykyisessä muodossaan on perustettu vuonna 2001 Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman (tradenomi) opinnäytetyönä. Kirjat hyllyyn ja kirjasto auki – Forssan ammatti-instituutin kirjastoa perustamassa -opinnäytetyössä käsitellään kirjasto- ja tietopalvelujen kokoamista ja käyttöönottoa oppilaitoksen toimipisteiden uudelleensijoittelun yhteydessä. (Numminen 2001.) Myöhemmin Forssan ammatti-instituutin kirjaston toimintaa on tutkittu asiakastyytyväisyyden näkökulmasta opinnäytetyössä Kirjasto osana oppilaitosta – Forssan ammatti-instituutin kirjasto. (Tähkä 2006.)

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Ammatillisen koulutuksen paikallisten ja valtakunnallisten uudistusten ja lainsäädännön muutosten takia Forssan ammatti-instituutin kirjasto- ja tietopalvelut kaipaavat toimintojen uudelleensuunnittelua. Samalla tutkimuksessa selvitetään myös koulukirjastomaailman tämänhetkistä tilaa ja tulevaisuuden näkymiä.

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä eletään murroskautta monella tavalla. Uudistetut perusopetuksen opetussuunnitelmat otetaan käyttöön vuoden 2016 elokuussa. Ammatillisen koulutuksen tutkintojen perusteet ovat muuttuneet vuonna 2015 ja oppilaitoskohtaisia uusia opetussuunnitelmia on otettu käyttöön saman vuoden syksystä lähtien. Perusopetuksen aikana oppilas saa ne tiedonhankintataidot, jotka hänellä on ammattiopintoihin tai lukioon siirtyessään. Opetus ammattioppilaitoksessa antaa valmiuksia niin ammatissa toimimiseen kuin jatko-opintoihinkin. Ammattioppilaitoksen kirjasto on osana oppimisympäristöä yhdessä työelämän ja lähiopetuksen kanssa.

Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän toiminnan laajentuessa ja toimitilojen osittain muuttuessa on oppilaitoskirjaston toimintaa suunniteltava uudelleen. Käytännön suunnittelutyön tueksi päätettiin tutustua kolmeen eri tavalla ylläpidettävään oppilaitoskirjastoon. Raaseporissa ammattikorkeakoulu Novialla, toisen asteen ammattioppilaitos Axxellilla ja kaupunginkirjastolla on saumaton yhteistyö kirjastopalvelujen tarjoajana paikkakunnan opiskelijoille. Lohjalla ammattikorkeakoulu Laurean kirjasto toimii ammattiopisto Luksian tiloissa ja lähihoitajaopiskelijoille tarjotaan kirjastoperehdytykset yhteisopettajuus-mallilla, jossa mukana ovat Laurean informaattikko, sosiaali- ja terveystieteiden opettaja sekä kirjastonhoitaja Lohjan kaupunginkirjastosta. Näin käytettävissä olevat kirjastopalvelut tulevat tutuiksi kokonaisuutena ja opiskelijoiden on helpompi hahmottaa tiedonhankintataitojen merkitys osana opintoja. Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto valikoitui vertailukohteeksi, koska se muistuttaa kooltaan ja toiminnoiltaan Forssan ammatti-instituuttia ja siellä on kokemusta nuoriso- ja aikuiskoulutuksen yhteistoiminnasta jo pidemmältä aikaa.

Tässä tutkimuksessa on piirteitä niin kehittämis- kuin toimintatutkimuksestakin. Tavoitteena on saada aikaan muutos FAI:n kirjasto- ja tietopalveluiden toiminnassa. Suunnitelmien on oltava toteuttamiskelpoisia ja ne on tarkoitus viedä käytäntöön. On kuitenkin epävarmaa, toteutuvatko suunnitellut toimenpiteet käytännössä vai jäävätkö ne toteutumaksi ja suosituksiksi. Kyse on myös oman työn kehittämisestä tutkijan ollessa

osana tutkimuskohteena olevaa organisaatiota. Käytännön osuuden lisänä ja tukena on tutkimusosuus, jossa tehdään huomioita alan kirjallisuudesta ja ilmiöistä.

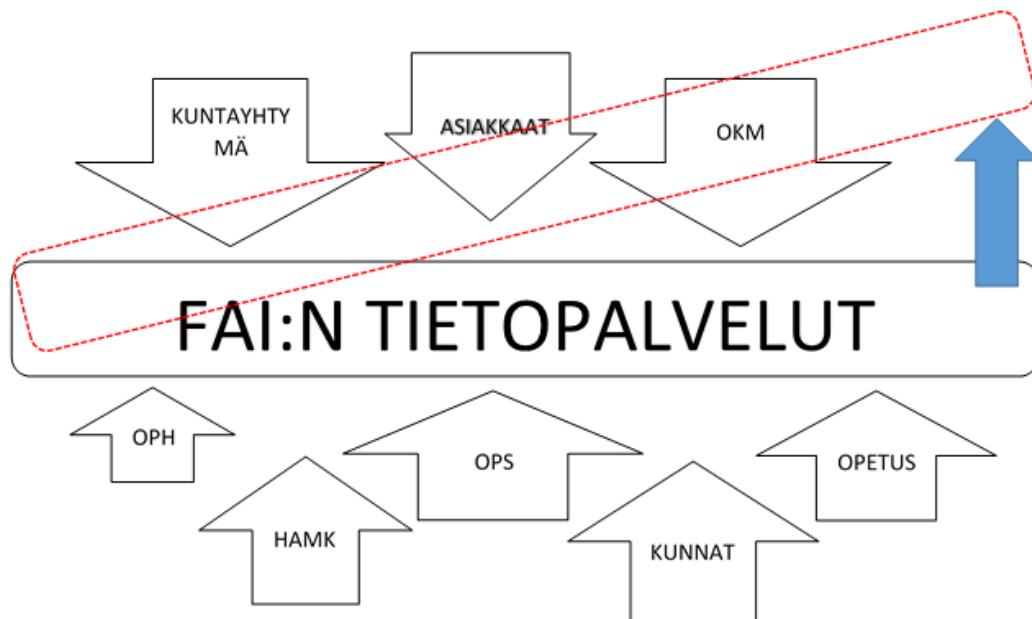
2.1 Kehittämistutkimus ja toimintatutkimus

Kehittämistutkimuksen tarkoituksena on parantaa organisaation toimintaa. Kohteina voivat olla prosessit, toiminnot, tuotteet, palvelut tai asiointilat. Erona tavanomaiseen kehittämiseen on tutkimuksellisuus eli se, että kehittämistyö dokumentoidaan ja käytetään tutkimusmenetelmiä, jotka tuottavat luotettavaa ja uutta tietoa. Kehittämistutkimuksessa käytetään niin laadullisia kuin määrällisiäkin tutkimusmenetelmiä. (Kananen 2012, 26.) Kehittämistutkimuksen vaiheet Kananen mukaan ovat

1. ongelman määrittely
2. ongelman tutkiminen
3. ongelman syiden ja seurausten analysointi
4. ratkaisun esittäminen
5. ratkaisun testaaminen
6. ratkaisun muokkaus testauksen pohjalta
7. uuden ratkaisun testaaminen/kokeilu
8. johtopäätökset

(Kananen 2012, 53).

Kehittämistutkimuksen kohde, johon muutosta halutaan, on tunnistettava hyvin (kuvio 1.). Ongelman määrittelyyn on varattava riittävästi aikaa, jotta kehittämistyö saadaan onnistumaan. On saatava selville seikat, jotka vaikuttavat ongelmaan ja muodostettava tutkimuskysymykset. Näihin kysymyksiin etsitään vastauksia. Saaduista vastausvaihtoehdoista muodostetaan ratkaisu. (Kananen 2012, 64-65.)

Kuvio 1. Kehittämiskohteen tunnistaminen (mukaillen Kananen 2012, 46).

Kehittämis- ja toimintatutkimuksen tarkoituksena on saada aikaan muutos ja viedä se läpi. Erona näillä kahdella tutkimusmenetelmällä on se, että toiminta-tutkimuksessa tutkija itse osallistuu muutosprosessiin ja sen läpiviemiseen. Kehittämistutkimuksessa ei näin välttämättä ole, vaan tutkija voi jäädä ulkopuoliseksi toimijaksi tutkimuksen eri vaiheissa. Toimintatutkimuksessa prosessin toiminta, tutkimus ja muutos toteutuvat samanaikaisesti. (Kananen 2012, 38-41.)

Toimintatutkimuksen tarkoituksena on ensisijaisesti tutkia ja kehittää ihmistenvälistä yhteistoimintaa. Sitä on käytetty muunkinlaiseen tutkimukseen, kuten tietokoneohjelmien kehittämiseen, mutta yhteisenä nimittäjänä näissä prosesseissa on juuri ollut sosiaalinen elementti, ihmiset. Teoria ja käytäntö nähdään saman asian eri puolina. Toimintatutkimuksen perusajatuksena on, että teoria on sisällä käytännöissä ja päinvastoin. Oppilaitoksen kirjastopalvelujen tuottaminen ja kehittäminen ovat ennen kaikkea ihmistenvälistä toimintaa. Yhteistyö eri sidosryhmien kanssa on olennainen osa prosessia. Toiminnan rutiineissa on paljon hiljaista tietoa, jota ei ole ehkä aiemmin havaittu ja raportoitu. Toimintatutkimus tuo esiin ja jäsentää prosesseja, jotka ovat jääneet huomiotta. (Aaltola & Valli 2010, 215.)

2.2 Benchmarking

Benchmarking tarkoittaa oppimista ja kehittämistä vertailemalla toisiin. Menetelmästä käytetään myös termejä esikuva-analyysi, vertailukehittäminen ja kokemusten siirto. Toiteuttamisvaihtoehdot voidaan jakaa neljään päälinjaan: sisäinen benchmarking, kilpailija-benchmarking, toiminnallinen benchmarking ja toimialan benchmarking. Näissä vaihtoehdoissa kokemuksia vaihdetaan organisaation sisällä, kilpailijoiden kanssa tai toimialan kesken. Toiminnallisessa benchmarkingissa pyritään kehittämään organisaation jonkun tietyn osa-alueen toimintaa vertailemalla sitä toisten samantyyppisten organisaatioiden toimintoihin. Monet toiminnot eivät kuitenkaan ole alaan sidoksissa, ja usein hyviä toimintamalleja saadaan myös hieman erilaisista vertailukohteista. (Vuorinen 2013, 158-160.)

Benchmarking on muiden toimijoiden hyviksi havaittujen toimintamenetelmien soveltamista omaan toimintaan, ei niiden kopiointia. Se on oppimista yhdessä ja toiminnan kehittämistä niin, että kumpikin osapuoli hyötyy kumppanuudesta. Benchmarking-menetelmää voidaan käyttää laajoissa kokonaisuuksissa, jonkin pienemmän osa-alueen kehittämisessä ja muiden kehittämismenetelmien rinnalla. (Niva & Tuominen, 28-32.)

Tuulaniemen (2013,138-139) listaamia yritysmaailmasta tunnistettavia benchmarkingin etuja voidaan nähdä hyödyllisinä myös julkisella sektorilla. Muiden toimijoiden jo käyttämiä hyviä toimintatapoja voidaan hyödyntää ja välttää muiden tekemiä virheitä. Tutustumalla muihin alan toimijoihin voidaan ideoita yhteistyömalleja ja syventää käsitystä oman organisaation toiminnasta. Benchmarking lisää myös toimijan tunnettuutta alan sisällä.

Vuorinen (2013) kuvaa benchmarking-prosessia viitenä eri vaiheena alkaen oman toiminnan ymmärtämisestä ja siihen liittyvästä kehittämistarpeen määrittelystä. Esikuvien ja kehittämiskumppaneiden löytämisestä ja kokemusten vaihtamisten käynnistämistä seuraa itse toimintojen analysointi ja vertailu. Näin saadaan selville toisten toimintatapoja, joita voidaan soveltaa omassa toiminnassa ja joista benchmarking-kumppanitkin voivat hyötyä. (kuvi 2.) Karlöf (2009,70) lisää kuvioon vielä alkuun laatikon prosessin johdannolle ja osallistujien määrittelylle.

Kuvio 2. Benchmarking-prosessi (Vuorinen 2013, 160).

Kehitystarpeiden määrittely ja oman toiminnan kuvaaminen

Muutokset kuntayhtymän toiminnassa ovat olleet vireillä jo useita vuosia. Opetusministeriön kirjeet koulutuksen järjestäjille ovat sisältäneet kehotuksia varautua tulevaan: ikäluokkien pienenemiseen ja rahoituksen karsintaan. Nämä taustalla olevat syyt ovat johdaneet prosessiin, jossa on tutkittu yhteistyömahdollisuuksia muiden koulutuksen järjestäjien kanssa ja aloitettu yhteistoimintaa. Koulutuksen järjestäjäverkon tiivistäminen on ollut lähtökohtana nuoriso- ja aikuiskoulutuksen sulauttamiseen paikallisella tasolla, tarkoituksena vahvistaa Forssan seutua paikallisena koulutuksen tarjoajana.

Forssan ammatti-instituutin kirjasto on nykyisessä muodossaan palvellut nuorisokoulutusta 15 vuotta. Syksyllä 2015 FAI:n tiloihin muutti aikuiskoulutuksen toimintoja ja samalla sosiaali- ja terveystieteiden opetus muutti kaupungin keskustaan samalle kampusalueelle Hämeen ammattikorkeakoulun toimipisteen kanssa. Kirjastopalvelujen tarjoaminen olemassa oleville ja uusille asiakkaille kolmessa toimipisteessä oli suunniteltava uudelleen.

Kehittämiskohde ja esikuvien etsintä

Kehittämiskohteen rajaaminen oli selkeää. Päämääränä oli kirjastopalvelujen tarjoaminen FAI:n opiskelijoille ja henkilökunnalle riippumatta koulutuksen muodosta ja sijainnista. Esikuvina toimivat toiset ammatilliset oppilaitokset ja niiden yhteistyökirjastot.

Kokemustenvaihto

Kun esikuvat oli valittu ja kokemustenvaihdosta konkreettisesti sovittu, lähetettiin benchmarking-kohteisiin etukäteen lista kysymyksiä. Toinen osapuoli pystyi näin valmistautumaan tulevaan tutustumiskäyntiin tietämällä mitä asioita haluttiin saada selville. Haastattelut ja keskustelut benchmarking-kohteissa selvittivät asioita monipuolisesti ja uusia näkökantoja tuli esille.

Toiminnan eroja ja tavoitteiden asetus

Kaikissa vertailukohteissa nousi tärkeäksi asiaksi yhdessä tekemisen merkitys. Yhteistyö oman organisaation ulkopuolella olevien toimijoiden kanssa on välttämätöntä. Paikkakunnan kirjastoilla on usein yhteiset asiakkaat, joten on luontevaa myös tarjota palveluja yhteistyössä. Tavoitteena on tarjota ammatillisessa koulutuksessa opiskeleville nuorille ja aikuisille monipuoliset kirjastopalvelut osana laadukasta oppimisympäristöä.

Oppien soveltaminen ja muutosten toteuttaminen

Yhteistyömahdollisuuksien kartoitus Hämeen ammattikorkeakoulun kanssa aloitettiin lukuvuoden 2014-2015 alussa, kun sote-alan muutto Kehräämön kampusalueelle varmistui. Tehtiin kartoitus kummankin kirjaston toiminnoista ja asiakkaista, vertailtiin niitä ja mietittiin, miten yhteiskirjastopalvelut voisivat toimia. Monipuolisen taustatyön jälkeen päästiin neuvottelupöytään ja voitiin käsitellä HAMK:n tarjousta yhteiskirjastopalvelujen tuottamisesta sote-alan opiskelijoille HAMK:n kirjastosta käsin. Kun ensimmäinen suunnitelma ei toteutunut, oli mietittävä muita vaihtoehtoja. Vertailu muiden oppilaitosten kirjastojen kanssa toi esiin lisää vaihtoehtoja kirjastopalvelujen toteuttamiseen. Tässä tutkimuksessa on esillä erilaisia vaihtoehtoja kirjastopalveluiden toteuttamisesta. Ehdotus Forssan ammatti-instituutin kirjasto- ja tietopalveluiksi on kirjattu tämän tutkimuksen loppuun.

Koulukirjastoja kehitettäessä on erilaisia vaihtoehtoja toiminnan vertailemiseen ja toisilta oppimiseen. Benchmarking voi olla koulujen välistä siten, että vertaillaan samantyyppisten koulukirjastojen toimintaa ja resursseja tai omaa toimintaa voidaan vertailla alan kir-

jallisuuteen ja suosituksiin. UNESCO:n koulukirjastojulistus (UNESCO 1998) linjaa yleiset suositukset kaikenlaisten koulukirjastojen käytettäväksi. Toiminnan ja tunnuslukujen vertailu toisten koulukirjastojen kanssa auttaa avaamaan silmät oman organisaation heikkouksille ja vahvuuksille. Lukuja voi kuitenkin olla vaikea saada käsiinsä ja tiedot sinänsä eivät välttämättä selitä toiminnan tehokkuutta tai tehottomuutta. Koulukirjastonhoito-oppaat tarjoavat ideaaleja malleja toiminnan esikuviksi, mutta ne saattavat olla monilta osin epärealistisia koulun arjessa. Hyviä käytäntöjä kannattaa jakaa. Niitä saa tietoonsa koulukirjastoalan yhteisöjen nettisivuilta ja keskustelupalstoilta, lehdistä ja kouluksista. (Markless 2009, 83-88.)

Benchmarking-kohteet on tässä tutkimuksessa valittu siten, että tulisi mahdollisimman laaja käsitys tavoista tuottaa oppilaitoksen kirjastopalveluja. Kaikissa kolmessa vertailukohteessa on erilainen tapa järjestää opiskelijoiden tietohuoltoa osana oppimisympäristöä. Vertailuoppilaitokset saatiin selville lähettämällä ammattikorkeakoulukirjastojen yhteiselle sähköpostilistalle tiedustelu mahdollisista yhteiskirjastoista ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten kanssa. Vastauksia saatiin 14 kpl ja niissä kerrottiin erilaisista tavoista järjestää oppilaitoksen kirjastopalvelut. Näistä esimerkeistä valittiin kolme erityyppistä organisaatiota ja toimintamallia, joihin tutustuttiin tarkemmin ja suoritettiin vertailua.

3 LOUNAIS-HÄMEEN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN KUNTAYHTYMÄ

Forssan ammatti-instituutti (FAI) on yli tuhannen opiskelijan oppilaitos, jossa opiskelee nuoria ja aikuisia. ”Toiminta-ajatuksena on olla monialainen, kehittyvä ja työelämän tarpeisiin vastaava oppilaitos, joka tukee opiskelijan yksilöllistä kasvua ammattiin”. Visiona on olla ”ammattillisen koulutuksen suunnannäyttävä ja valtakunnallisesti tunnettu laatuoppilaitos järkivihreällä Forssan seudulla”. Strategisissa tavoitteissa mainitaan mm. laadukas opetus ja oppimisympäristö sekä aktiivinen yhteistyö työelämän, oppilaitosten ja muiden sidosryhmien kanssa. Keskeisiä arvoja ovat ”asiakaslähtöisyys, yksilöllisyys sekä oppiminen, ammattitaito ja ammattiyhteisyys”. (Forssan ammatti-instituutti 2016.)

Toiminta-ajatuksen päämäärissä myös kehittyvä ja monipuolinen oppilaitoskirjasto puolustaa paikkaansa. Syksyllä 2014 kuntayhtymän johtajan haastattelussa kävi ilmi että kirjasto oppilaitoksessa on tärkeä opetuksen tukipalvelu ja ”ylpeydenaihe, joka nostaa koko oppilaitoksen imagoa” (Koivula, T. henkilökohtainen tiedonanto 2014).

Ammattillisen koulutuksen järjestäjänä Lounais-Hämeen ammattillisen koulutuksen kuntayhtymä on pieni ja paineita kasvamiseen on ollut jo useita vuosia. Opetus- ja kulttuuriministeriön järjestämässä toisen asteen koulutuksen palaverissa helmikuussa 2015 todettiin, että koulutuksen järjestämislupia 2017 alkaen hakevien on oltava taloudellisesti ja toiminnallisesti vahvoja ja toiminnan edellytykset on kyettävä kuvaamaan pitkälle tulevaisuuteen. On haettava yhteistyökumppaneita ja selvitettävä mahdollisuuksia toimia yhdessä toisten koulutuksenjärjestäjien kanssa. Toiminnan vahvistamiseksi kuntayhtymään liittyi vuoden 2016 alusta Faktia Oy, joka järjestää markkinaehtoista aikuiskoulutusta. Forssan seudulla koulutuksen kokoamista on valmisteltu siten että kuntayhtymään liitettäisiin vielä lukiokoulutus, Forssan kaupungin vapaa sivistystyö ja Hevosopisto Oy. Keskusteluja yhteistyön mahdollisuuksista Loimaan ammatti- ja aikuisopiston sekä Loimaan lukion kanssa myös jatketaan edelleen. (Koivula, T. henkilökohtainen tiedonanto 10.2.2015.)

FAI on mukana Välkky-kumppanuusverkostossa, mikä tarkoittaa yhteistyötä maakunnan muiden koulutuksenjärjestäjien kanssa. Mukana verkostossa ovat Eerikkilän urheiluoipisto, Forssan ammatti-instituutti, Hyria, Hämeen ammatti-instituutti, Kiipulan ammat-

tiopisto, Ammattiopisto Tavastia, Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto sekä Ypäjän hevosopisto (Välkky-oppilaitosverkosto 2016). Verkoston tavoitteena on mm. käyttää yhteisiä resursseja, karsia päällekkäisiä toimintoja ja vahvistaa hankeyhteistyötä. Pitkällä aikavälillä suunnitellaan nuorten ja aikuisten koulutustarjontaa yhteisesti järjestämispaikeiden vähentyessä sekä tarjotaan yhteistä opetusta verkossa. (Forssan ammatti-instituutti 2016.)

Muutoksia FAI:n toimintaan on muutaman vuoden aikana tullut paljon ja lisää on tulossa. Ammatillisen koulutuksen reformissa rahoitusjärjestelmä, lainsäätö, tutkinnot ja järjestäjäverkko uudistetaan vastaamaan ympärillä olevaa yhteiskuntaa ja sen tarpeita.

3.1 Ammatillisen koulutuksen erityispiirteitä

Ammatillisessa koulutuksessa voi suorittaa perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintoja, jotka perustuvat työelämän osaamistarpeisiin. Opetushallituksen verkkosivuilla luonnehditaan ammatillisen koulutuksen sisältöjä seuraavasti:

Ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammatitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen. Niin ikään tavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi, tukea elinikäistä oppimista ja antaa tarpeellisia tietoja ja taitoja jatko-opintoihin, harrastuksiin ja persoonallisuuden kehittämiseen. (Opetushallitus 2016.)

Näyttötutkinnot ovat erityisesti aikuisille suunniteltu joustava mahdollisuus suorittaa tutkinto aidosti työelämässä näyttäen vaadittu ammatitaito työpaikalla oikeassa tilanteessa. Näyttötutkinnon suorittaja voi osallistua valmentavaan opetukseen tai olla osallistumatta riippuen aiemmin hankituista taidoista ja valmiuksista. Oppisopimuskoulutuksessa opiskelija on työsuhteessa työpaikkaansa ja osallistuu oppilaitoksessa järjestettävään teoriaopetukseen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmansa mukaan. Oppisopimuskoulutus sopii niin nuorille kuin aikuisillekin, ja sen osuutta ammatillisen koulutuksen vaihtoehdoista pyritään kasvattamaan. (Opetushallitus 2016.)

Markkinaehtoisessa ammatillisessa aikuiskoulutuksessa on tarjolla työvoimakoulutusta, yrityskoulutusta, oppisopimuskoulutuksen tietopuolista koulutusta ja tutkintotilaisuuksien tuottamista (Peltomaa, H. henkilökohtainen tiedonanto 19.1.2016).

Peruskoulun jälkeen nuoret pääsääntöisesti jatkavat toisen asteen koulutukseen, joko ammatilliseen koulutukseen tai lukioon. Ammatillisten opintojen suosio kertoo niiden

oleminen toiseksi suurin osa Suomen koulutusjärjestelmää heti perusopetuksen jälkeen. Ammatillisessa koulutuksessa opiskeli 314 000 suomalaista nuorta ja aikuista vuonna 2013.” (Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry 2015.)

3.2 Opetussuunnitelmat

Ammatillisen peruskoulutuksen tutkintojen perusteet uudistettiin vuonna 2014. Uudet oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat on otettu käyttöön syksyllä 2015. Opetussuunnitelmissa on mm. yrittäjyysosaamista vahvistettu. Osaamisen monipuolistamiseksi tutkintoon on mahdollista valita osia muista ammatillisista tutkinnoista, lukiosta ja jopa ammatikorkeakoulusta. Ammatillisessa peruskoulutuksessa on lisätty ns. paikallisia ammatillisia tutkinnon osia paikallisen ja alueellisen työelämän tarpeisiin vastaamiseksi ja opiskelijoiden työllistymisen helpottamiseksi. Ammattiosaamisen syventäminen yksilöllisesti tutkintoa laajentamalla on myös mahdollista. Keskeistä tutkinnossa on aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä osaamisen hankkiminen työssäoppimisen kautta ja osaamisen laadun varmistaminen työpaikoilla aidoissa työtilanteissa. (Utiskirje Spektri 2014.)

Uusissa opetussuunnitelmissa opintoviikot on muutettu osaamispisteiksi (osp). Opetussuunnitelmissa keskeisimpinä muutoksina ovat osaamisperusteisuuden, valinnaisuuden ja joustavuuden vahvistaminen. Tärkeintä on osaaminen, ei se, miten taidot on hankittu. Opiskelu siirtyy entistä enemmän työpaikoille ja lähiopetuksen määrä pienenee. Tutkintoihin sisältyvät yhteiset tutkinnon osat ovat viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen, yhteiskunnassa ja työelämässä vaadittava osaaminen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen ovat laajoja osaamiskokonaisuuksia entisten atto-aineiden (aik. yleisaineet) sijaan. (Utiskirje Spektri 2015.)

Opetushallituksen määräämien ammatillisten perustutkintojen perusteiden pohjalta on laadittu FAI:n omat oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat. Opetussuunnitelman yhteinen osa sisältää koko oppilaitosta ja kaikkia aloja koskevia ohjeita, sääntöjä ja määräyksiä sekä oppilaitoksen toiminta-ajatuksen, vision ja strategiat tavoitteiden saavuttamiseksi. Ammatillinen perustutkinto muodostuu FAI:ssa ammatillisista tutkinnonosista (135 osp), yhteisistä tutkinnon osista (35 osp) ja vapaasti valittavista tutkinnon osista (10 osp). Sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen alueelta on FAI:ssa valittu kaikille pakolliseksi osaamisalueeksi ympäristöosaaminen (2 osp) Forssan seudun paikallista elinkeinopoliittista ”järvivihreys-teemaa tukien. (Forssan ammatti-instituutti 2015.)

Opintojen alussa opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS), jota päivitetään opiskelun aikana. Suunnitelman tavoitteena on luoda opiskelijan yksilöllinen oppimispolku ja ammattitaidon kehittämissuunnitelma, jossa huomioidaan opiskelijan valmiudet ja tavoitteet ammatin saavuttamiseksi. (Forssan ammatti-instituutti 2015.)

3.3 Pedagoginen strategia

Forssan ammatti-instituutin toimintaa ohjaavat strategiaohjeet, joihin kuuluu myös pedagoginen strategia ja siihen sisältyvä pedagogisen johtamisen kuvaus. Asiakirjassa kerrotaan oppilaitoksen vahvuuksista joista kehittyvä organisaatio muodostuu. Kaikilla koulutusaloilla on yhteinen jaettu visio oppimisesta, opetuksesta ja opiskelijan ohjauksesta. Pedagoginen strategia sisältää myös linjauksia FAI:n kaikkien toimijoiden – niin opiskelijoiden kuin opettajien ja muun henkilöstön sekä työelämän yhteistyökumppaneiden - osaamisen hyödyntämiseksi ja kehittämiseksi. Opetustoimintaa ohjaavat FAI:n yleiset arvot, joita ovat

- asiakaslähtöisyys
- yksilöllisyys
- oppiminen, ammattitaito ja ammattitilpeys
- yhteiskunnallinen vastuu ja kestävä kehitys
- yhteistyö

(Forssan ammatti-instituutti 2014a).

Valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa taustalla on konstruktivistinen oppimiskäsitys, jonka mukaan tieto ja osaaminen rakentuu kokemuksen kautta aiemmin opitun pohjalle. Tähän perustuu myös käsitys oppimisesta FAI:ssa. Oppiminen on päämäärään ja tavoitteisiin suuntautunutta, yhteisöllistä ja ammatillisiin konteksteihin kytkeytyvää tiedon ja osaamisen rakentamista. Tekemällä oppiminen, johon keskeisesti sisältyy opiskelijan itsearviointi, on keskeisellä sijalla taitojen oppimisessa. (Forssan ammatti-instituutti 2014a.)

Pedagogisen strategian keskeisenä osana on jaettu pedagoginen johtajuus. Se on osa koko oppilaitoksen kollektiivista oppimis- ja kehittämisprosessia. Kollektiivinen oppimis-

prosessi perustuu kaikkien toimijoiden, sekä opettajien että muun henkilökunnan, yhteistyöhön. Koko henkilöstö osallistuu omilla edellytyksillään niin arkipäivän toimintaan kuin toiminnan kehittämiseenkin. (Forssan ammatti-instituutti 2014a.)

3.4 Laatu työ ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillisen koulutuksen tehtävänä on tuottaa työelämän edellyttämää osaamista joustavasti, laadukkaasti ja kustannustehokkaasti. Koulutuksenjärjestäjän omaa laadunhallintaa ohjaa valtakunnallinen Ammatillisen koulutuksen laatustrategia, jossa kokonaisvaltaisesti linjataan kaikkien alan toimijoiden laadunhallintaa. Koulutuksen laadun varmistamiseksi ja kehittämiseksi on tärkeää, että kaikkien ammatillisen koulutuksen toimijoiden toiminta on yhdensuuntaista. Laatustrategia kattaa kaikki laatu järjestelmän osat kansallisesta ohjauksesta, koulutuksenjärjestäjän omaan laadunhallintaan ja koulutuksen ulkopuoliseen arviointiin. Osa laadunhallinnasta on normipohjaista sisältäen esimerkiksi järjestämislupasäätelyn, tutkintojärjestelmän ja rahoitusjärjestelmän, osa taas vapaaehtoista, kuten lautupalkintokilpailuihin osallistuminen ja ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuositusten noudattaminen. (Ammatillisen koulutuksen laatustrategia 2011, 9-11.)

Forssan ammatti-instituutin laadunhallintajärjestelmä on koostunut laatu käsikirjasta ja menettelyohjeista. Laatu käsikirjassa kuvataan laatu järjestelmä ja oppilaitoksen tavat toimia niin, että koulutukselle asetetut tavoitteet saavutetaan ja koulutusta kehitetään jatkuvasti. Laatu käsikirjan tavoitteena on käytäntöjen yhtenäistäminen kaikilla koulutusaloilla. Siinä kuvataan myös eri henkilöstöryhmät kuten johto, opetushenkilöstö ja tuki palvelut sekä heidän keskeisimmät työtehtävänsä. Oppilaitoksen ydinprosessit ovat tuoksellinen oppimisprosessi ja siihen liittyvä opetusprosessi. Näitä mahdollistavat lukuisat muut prosessit. Laatu käsikirjassa on toimintamallit ja kuvat oleellisimmista prosesseista. Menettelyohjeissa kuvaillaan keskeisiä toimintoja oppilaitoksessa ja se toimii henkilöstölle käsikirjana työtehtävien hoitoon (kuva 1). Laatu käsikirjassa on mainittu myös vuosittaiset laadulliset tavoitteet joihin pyritään. (Forssan ammatti-instituutti 2014b.)

4.3.7 Kirjastopalvelut

1 Menettelyohjeen tarkoitus

Forssan ammatti-instituutin kirjastopalvelut ovat osa laadukasta opetusta ja oppimisympäristöä. Menettelyohjeen tarkoitus on esitellä kirjaston tarjoamia palveluja ja mahdollisuuksia osana oppimisprosessia.

2 Forssan ammatti-instituutin kirjaston tarjoamat palvelut

Kirjasto tarjoaa opiskelijoiden ja henkilökunnan käyttöön korkeatasoisen ja ajantasaisen kokoelman kirjoja, lehtiä, ääni- ja kuvataallenteita, pelejä ja muita materiaaleja, joita voidaan hyödyntää opetuksessa. Opiskelijoiden itsenäinen tiedonhankinta on osa oppimisprosessia, johon oppilaitoskirjasto tarjoaa mahdollisuuden tilojen, välineiden ja materiaalien muodossa. Kirjastossa on ajanmukaiset tietojenkäsittelyvälineet ja -yhteydet.

Tiedot kirjaston kokoelmista on tallennettu kirjastojärjestelmään, jota pystyy selaamaan kaikilta instituutin tietokoneilta osoitteessa <http://10.1.0.40/FIN/search.htm>. Näin kaikki hankittu aineisto on jokaisen saatavilla. Kirjastonhoitaja hankkii aineiston keskitetysti, valitsee tarkoituksenmukaisen hankintakanavan, tallentaa tuotteen tiedot kirjastojärjestelmään ja toimittaa asiakkaiden saataville. Kirjasto on avoinna koulupäivinä ja palvelee ensisijaisesti Forssan ammatti-instituutin opiskelijoita ja henkilökuntaa. Lisää tietoa on osoitteessa <http://www.fai.fi/portal/opiskelu/kirjasto>.

Kirjaston kokoelmien säilytyspaikat pyritään järjestämään mahdollisimman käytännöllisesti siten että eri alojen materiaalit pidetään ko. osastojen ja koulutusalojen yhteydessä. Tammelassa kulttuurialalla on oma kirjastotila ja -kokoelma.

3 Vastuut

3.1 Kirjastonhoitaja

Forssan ammatti-instituutin kirjastonhoitaja opastaa ja ohjaa opiskelijoita ja henkilökuntaa tiedonhankinnassa, ylläpitää kirjaston kokoelmia, kehittää oppilaitoskirjaston palveluita, osallistuu yhteistyö- ja tiedotustoimintaan Forssan ammatti-instituutissa ja sitoutuu ohjeiden ja jaetun pedagogisen johtajuuden mukaiseen toimintaan.

Kirjastonhoitajan esimies on Saksankatu 46:n koulutusalojohtaja.

3.2 Opettajat

Opettajien velvollisuus on tiedottaa opiskelijoille kirjastopalvelujen mahdollisuuksista ja ohjata heitä hyödyntämään kirjaston palveluja. Kirjaston tiloja voidaan käyttää opetuksessa. Varaus kirjaston käytöstä opetustilanteessa on tehtävä hyvissä ajoin kirjastonhoitajalle. Kirjaston aukioloaikojen ulkopuolella tapahtuva opetuskäyttö on opettajan vastuulla.

Kuva 1. Kirjastopalveluiden menettelyohje (Forssan ammatti-instituutti 2014b).

Laatutyötä on tehty Forssan ammatti-instituutissa pitkään ja menestyksellisesti. Vapaaehtoisuuteen perustuvana laadunhallinnan menetelmänä FAI on osallistunut useasti laatupalkintokilpailuihin. Hyviä sijoituksia on tullut useita ja voittojakini, Maaherran laatupalkinto vuonna 2003 sekä Ammatillisen koulutuksen laatupalkinto vuosina 2005 ja 2010.

4 KIRJASTO OSANA AMMATILLISEN KOULUTUKSEN OPPIMISYMPÄRISTÖÄ

Forssan ammatti-instituutin kirjasto perustettiin nykyiseen muotoonsa vuosituhaten vaihteessa. Tuolloin oppilaitoksen eri toimipisteitä siirrettiin siten että suurin osa toiminnasta keskittyi Forssaan Saksankadulle. Erilleen tuolloin vielä jäivät luonnonvara-ala sekä kulttuurialan tekstiilin, keramiikan ja puualan osastot Tammelaan. Kirjasto päätettiin rakentaa remontoituun rakennukseen, johon muuttivat myös luonnontieteiden, kaupan ja hallinnon ala sekä sosiaali- ja terveysala. Kaikilla aloilla oli ennestään kokoelmat kirjoja, lehtiä ja muuta opetusmateriaalia. Kokoelmia olivat hoitaneet opettajat ja toimistohenkilöstö omien töidensä ohella. Sote-ala oli yhteistyössä Forssan kaupunginkirjaston kanssa, ja heidän kokoelmansa oli tallennettu kaupunginkirjaston tietokantaan, lainauksen tapahtuessa itsepalveluna. FAI:n kirjasto sai tarkoituksenmukaiset tilat sekä tarvittavat laitteet ja ohjelmat. Kokopäiväinen kirjastonhoitaja piti kirjastoa auki, hoiti kokoelmia ja perehdytti opiskelijoita ja henkilökuntaa kirjaston käyttöön ja tiedonhankintaan.

Koulukirjastoja kehitettiin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä vauhdilla. Opetushallituksen ja Suomen koulukirjastoyhdistyksen yhteistyönä ilmestyi vuonna 2002 ”Hyvä koulukirjasto” –opas (Frantsi, Kolu & Salminen 2014, 3). Aiemmin olivat jo ilmestyneet Liisa Niinikankaan kirjoittamat ”Kirjasto koulussa” ja ”Koulu kirjastossa” –kirjat, joissa pureuduttiin käytännön koulukirjastotyöhön. Tuohon aikaan ilmestyi myös muita koulukirjastoaiheisia tietokirjoja ja artikkeleita, joista sai hyvää tietoa, miten kirjasto toimii oppimisympäristönä. Ammatillisten oppilaitosten kirjastot kehittyivät osittain ammattikorkeakoulukirjastojen imussa - monella paikkakunnalla yhteistyötä tehden.

4.1 Hyvä oppilaitoskirjasto

UNESCOn koulukirjastojulistus hyväksyttiin vuonna 1998 neljä vuotta yleisten kirjastojen julistuksen jälkeen. Julistuksessa koulukirjasto määritellään

Koulukirjasto tarjoaa tietoa ja ajatuksia, jotka luovat pohjan yksilön menestykselle toiminnalle tietoihin ja tietämykseen perustuvassa nyky-yhteiskunnassa. Koulukirjasto antaa oppilaille elinikäiseen oppimiseen tarvittavat taidot ja kehittää heidän mielikuvitustaan, mikä auttaa heitä elämään vastuullisina kansalaisina.

(UNESCO 2001, 8.)

Määritelmä ja koko julistus ovat edelleen ajantasaisia ja kaikenlaisiin kouluyhteisöihin sopivia. Vuosia on kulunut julistuksen antamisesta, mutta aiheet ovat ajattomia, kuten ”kouluyhteisön jäsenten oppiminen ajattelemaan kriittisesti ja käyttämään kaikenmuotoista tietoa ja viestimiä”. (UNESCO 2001, 8.)

Hyvä koulukirjasto -oppaan ensimmäinen painos tehtiin Luku-Suomi-projektin tueksi. Se oli Opetushallituksen kärkihanke, jonka tarkoituksena oli tutkimuksissa havaittujen tyydyttävien ja välttävien luku- ja kirjoitustaitojen kohentaminen perusopetuksessa. Tavoiteltavina muutoksina nähtiin mm. koulukirjastojen kohentaminen sekä koulun ja kirjaston yhteistyön lisääminen. (Sinko ym. 2005.)

Hyvä koulukirjasto -oppaan toinen uudistettu painos julkaistiin vuonna 2014, suuren Lukuinto-hankkeen (2012-2015) aikana. Lukuinto-ohjelman puitteissa ideoitiin ja toteutettiin käytäntöjä, joilla innostettiin 6-16-vuotiaita lukemaan monipuolisesti erilaisissa ympäristöissä. Ohjelmassa korostettiin kirjastoja ”avoimina oppimisympäristöinä, joissa teknologia ja verkkosisältöjen saatavuus yhdessä monikanavaisen viestinnän kanssa edistävät monilukutaidon kehittymistä” (Ikonen ym. 2015, 3.)

Kirjasto ammatillisessa oppilaitoksessa tukee koulukohtaisia opetussuunnitelmia, toimii oppilaitoksen arvojen pohjalta ja on osa jaettavaa pedagogista johtajuutta. Kirjaston tila on kaikille avoin ja siellä noudatetaan oppilaitoksen järjestyssääntöjä. Kokoelmat sisältävät nykyaikaisia oppimateriaaleja ja –välineitä sekä lukemiseen innostavaa kirjallisuutta. Oppilaitoksen kirjastoa voi hoitaa yksi ihminen, mutta siitä on vastuussa koko organisaatio. Opettajat, muu henkilökunta ja mahdollinen kirjastoammattilainen työskentelevät yhdessä tavoitteenaan entistä laadukkaampi ja monipuolisempi oppimisympäristö. (Frantsi ym. 2014.)

4.2 Oppilaitoskirjastot mukana hankkeissa

Yleisten kirjastojen hankerekisteristä löytyi keväällä 2016 hakusanalla ”ammattioppilaitos” neljä hanketta. Turun kaupunginkirjasto on kolme kertaa hakenut hankerahoitusta toimintaan, jossa ammatillisten oppilaitosten ja yleisten kirjastojen välistä yhteistyötä olisi lisätty. Hankkeista kaksi aiempaa ei saanut rahoitusta, mutta vuosina 2015–2016 meillä on oleva ”Kolmannen asteen yhteys - toisen asteen opiskelijoista ensimmäisen asteen tiedon hakijoita” –hanke on rahoituksen saanut ja toteutumassa. Hankkeen tarkoi-

tuksena on vakiinnuttaa ja kehittää ammattioppilaitosten ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kirjastoperehdytyksiä ja tiedonhaun opastusta. Yhteistyössä pelinkehitysyhteisö Game Labin, Turun, Liedon, Kaarinan ja Paimion kirjastojen kanssa tehdään pelinomainen sovellus, jolla oppilaat voivat tehdä tiedonhakutehtäviä. Ammattiin opiskelevien nuorten aikuisten mahdollisuudet kirjastopalveluiden käyttöön lisääntyvät näin. Monissa yleisesti kirjavinkkaukseen ja lukemiseen innostamiseen liittyvissä hankkeissa on mainittu kohderyhmäksi muiden ei käyttäjä -ryhmien lisäksi ammattikoululaiset. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2016.)

4.3 Yhteiskirjastot

Ammattikorkeakoulukirjastojen yhteistyökonsortion (AMKIT) sähköpostilistalle lähetetyssä kyselyssä haluttiin kartoittaa ammattikorkeakoulukirjastoja, joilla on yhteistyötä toisen asteen oppilaitosten kanssa. Vastauksia saatiin 14 kappaletta. Vastausten perusteella varsinaisia yhteiskirjastokumppaneita toisen asteen oppilaitosten lisäksi olivat yliopistot, yleiset kirjastot, vapaa sivistystyö ja erikoiskirjastot. Yhteistyömuotoja oli monenlaisia kirjalliseen sopimukseen perustuvista suusanallisiin tai muuten vain kaikkien käyttäjäryhmien huomioimiseen kirjaston palvelujen tarjonnassa.

Kansalliskirjaston ylläpitämässä Tieteellisten kirjastojen yhteistilastotietokannassa (KITTT) on Suomen tieteelliset kirjastot jaoteltu yhden organisaation yliopisto-, ammattikorkeakoulu- ja erikoiskirjastoihin sekä yhteiskirjastoihin, joissa toimijoita on edellä mainittujen lisäksi enemmän kuin yksi. Tilastosta ei selviä toisen asteen ja muiden tieteellisten kirjastojen yhteiskirjastojen määrä tai laatu, mutta käyttäjäluvuissa on erikseen laskettuna toisen asteen henkilökunnan ja opiskelijoiden osuudet uusista asiakkaista, aktiivisista lainaajista ja rekisteröidyistä lainaajista. (Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2014.)

4.4 Kirjastot monilukutaidon kehittäjinä

Opiskelijat tulevat ammattiopintoihin useimmiten suoraan peruskoulusta. On hyvä tuntee ne lähtökohdat, joita opiskelijoille on perusopetuksen aikana tarjottu. Uudet tiedot ja taidot rakentuvat olemassa olevien pohjalle. Lukutaitojen kehittyminen on jatkuva prosessi, jossa ammattiopinnot voidaan nähdä yhtenä vaiheena ammatillisen tiedon ja taitojen kehittymisenä ja syventämisenä.

Perusopetuksen vuonna 2016 voimaan tulevien uusien opetussuunnitelmien perusteissa tavoitteena on laaja-alainen osaaminen. Tiedot, taidot, arvot, asenteet ja tahto muodostavat kokonaisuuden, josta muodostuu kyky toimia ihmisenä, opiskella, tehdä työtä ja toimia kansalaisena nyt ja tulevaisuudessa. Laaja-alainen osaaminen on jaettu seitsemään osa-alueeseen, joita ovat

- ajattelu ja oppimaan oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- työelämätaidot ja yrittäjyys
- osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen.

Monilukutaidolla tarkoitetaan kykyä tulkita, tuottaa ja kriittisesti arvioida erilaisia tekstejä jotka voivat olla esimerkiksi sanallisia, kuvallisia, auditiivisia, numeerisia, kinesteettisiin symbolijärjestelmiin perustuvia sekä näiden yhdistelmiä. Tulkittavat tekstit voivat olla niin kirjoitetussa, puhutussa, painetussa, audiovisuaalisessa kuin digitaalisessakin muodossa. Monilukutaitoa kehitetään arkikielestä kohti eri tiedonalojen kielen ja esitystapojen hallintaa kaikissa oppiaineissa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 20-24.)

Pirjo Sinko avasi monilukutaito-termiä OPS-blogissa keväällä 2013 opetussuunnitelman perustetyön ollessa vielä kesken. Monilukutaidon sisällyttäminen laaja-alaisen osaamisen yhdeksi osaamisalueeksi oli tärkeää, koska taustalla oli huoli peruskoululaisten huonevasta lukemisen ja kirjoittamisen taidoista. Monilukutaidon opetus on laaja-alaista eikä ainoastaan äidinkielen opetukseen liittyvää. Erilaisten lukutaitojen kehittyminen on elinikäinen prosessi, eikä sillä ole ala- eikä yläikärajaa. (Sinko 2013.)

Monilukutaidon yhtenä osa-alueena on medialukutaito ja siihen liittyvä mediakasvatus. Opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut kulttuuripoliittiset suuntaviivat hyvän medialukutaidon edistämiseksi vuosille 2013-2016. Julkaisussa kuvaillaan medialukutaidon edistämistä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Medialukutaidon käsite nähdään osittain päällekkäisenä muiden lukutaitokäsitteiden, kuten digitaalinen lukutaito, informaatiolukutaito tai visuaalinen lukutaito, kanssa. Olennaista on, että ”koulutusjärjestelmällä on tärkeä rooli lasten- ja nuorten avaintaitojen ja -osaamisen tukemisessa”. (Hyvä medialukutaito 2013, 22-23.)

Kirjaston ja koulun yhteistyöllä saavutetaan vankka perusta monilukutaidon edistämiseen kaikilla kouluasteilla. Yleisten kirjastojen ja koulukirjastojen kautta käytössä olevat monipuoliset aineistot, niin sähköiset kuin painetutkin, ovat hyvin saatavilla ja tukevat lasten ja nuorten monilukutaidon kehittymistä.

4.5 Muuttuva opettajuus

Ammatillisen koulutuksen reformi muuttaa paitsi koulutuksen järjestäjäverkkoa, rahoitusta ja tutkintojen sisältöjä myös opettajan roolia. Opettajalta edellytetään entistä laajalaisempaa osaamista ja työ muuttuu ohjaavammaksi. Forssan ammatti-instituutti oli mukana ”Opettajat rakennemuutoksessa – muutosta luvassa” –ESR-hankkeessa, jossa tutkittiin rakennemuutoksen vaikutuksia opettajan osaamistarpeisiin. Haastateltavina oli ammattikorkeakoulujen, ammatillisen peruskoulutuksen ja aikuiskoulutuksen sekä vapaan sivistystyön edustajia. Tarkoituksena oli saada selville, miten muutokset tulevat vaikuttamaan opettajan työhön näillä kouluasteilla. Ammatillisessa peruskoulutuksessa oman alan substanssiosaamisen lisäksi peräänkuulutettiin nuorten maailman tuntemista ja yleistä kasvatustyötä. Ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidot opiskelijoiden, työyhteisön ja työelämän kanssa nähtiin tärkeinä. Yhteistyöosaamisen ja tiimityön toisten opettajien ja koko työyhteisön kanssa nähtiin lisääntyvän ryhmäkokojen kasvaessa ja osaamispe-
rusteisuuteen siirryttäessä. (Eskola-Kronqvist ym. 2015.)

Yhteisopettajuus ja opettajien parityöskentely koettiin ammatillisessa peruskoulutuksessa vielä harvinaiseksi työskentelymuodoksi, vaikka sen hyödyt olivat tiedossa. Opettajan ja kirjastoammattilaisen yhteistyö on ollut sen sijaan vallitseva tapa jo pitkään. Koulun ja kirjaston yhteistyö on perinteisesti yhdistetty äidinkielen opetukseen, mutta tulevaisuudessa informaatiolukutaidon merkitys kasvaa kaikissa oppiaineissa tavoiteltaessa laaja-alaista osaamista. Hyvänä esimerkkinä yhteisopettajuudesta on Lohjalla lehtorin ja informaation vuoropuheluna lähihoitajaopiskelijoille pidettävät kirjastoperehdytykset, joista kerrotaan lisää seuraavassa luvussa (5).

4.6 Muutokset vievät pois mukavuusalueelta

Ammatillisen koulutuksen reformi ravisuttaa jokaista oppilaitosta ja muutokset vaikuttavat organisaatioissa kokonaisvaltaisesti. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli suunnitella ja kehittää oppilaitoksen kirjastopalveluja muuttuvassa toimintaympäristössä. Osa

muutoksista oli tiedossa etukäteen, mutta yllättäviä seikkoja tuli vastaan matkan varrella. Kuntayhtymän toiminta laajeni aikuiskoulutuksen liittyessä mukaan toimintaan. Tätä koulutuksenjärjestäjien toiminnan yhdistämistä oli valmisteltu jo pitkään.

Vuoden 2015 aikana ilmenneet rahoituksen leikkaukset tulivat osittain yllätyksenä. Opetus- ja kulttuuriministeriön antaman tiedon mukaan ammatillisen koulutuksen rahoitus pienenisi 190 miljoonaa euroa vuonna 2017, mutta jo vuoteen 2016 kohdistuisi 3 %:n yksikköhintojen leikkaus. Toimintojen yhteensovittaminen, henkilöstön ryhmäytyminen ja toimipisteiden muutokset veivät paljon voimavaroja normaaliin tasaiseen arkeen verrattuna. Muutokset ovat kuitenkin väistämättömiä ja oppilaitoksen kirjaston on pysyttävä mukana kaikissa uusissa tilanteissa. Tutkintojen sisällöissä, järjestäjäverkossa, opettajan roolissa ja työelämässä tapahtuu kehitystä jatkuvasti. Oppilaitoksen kirjastopalvelujen on löydettävä paikkansa osana ammatillisen koulutuksen oppimisympäristöä työelämän ja muun yhteiskunnan kanssa.

Markless ym. (2009, 143-150) nostaa esiin koulukirjaston kehittämistyössä kolme tärkeää ulottuvuutta: verkostot, toiminnan ja näytön.

Verkostot (connections)

Verkostoituminen tarkoittaa koulun sisällä opettajien ja muun henkilökunnan kanssa verkostoitumista sekä kollegoiden kanssa oman organisaation ulkopuolella. Kirjastoalan järjestetyt ja epäviralliset kohtaamiset sekä kaikenlainen yhteydenpito toisten ammattilaisten kanssa ovat kaikki tärkeitä uusien ideoiden syntymisen kannalta.

FAI:sta on nähty tärkeäksi osallistua aiemmin järjestetyille valtakunnallisille koulukirjastopäiville, yleisten kirjastojen kirjastopäiville sekä YLE:n ja Mediakasvatusseura Metka ry:n järjestämään Ison Pajan Seminaariin. Epäviralliset kohtaamiset paikkakunnan muiden kirjastolaisten kanssa ovat välttämättömiä tiedonkulun näkökulmasta. Ne myös vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta alan sisällä ja antavat mahdollisuuden ajatustenvaihtoon kollegoiden kanssa.

Toiminta (actions)

Uudet ideat on laitettava alulle, vaikka poistuminen tutulta mukavuusalueelta voi tuntua epämiellyttävältä. Työyhteisön sopeutuminen uudistuksiin voi olla hidasta ja hankalaa,

mutta työtä on jatkettava, jotta kehittymistä tapahtuisi. Nykytilan kartoittaminen ja tavoitteiden kirkastaminen esimerkiksi SWOT-analyysin avulla helpottaa työyhteisön sitouttamista uudistuksiin.

FAI:ssa aloitettiin syksyllä 2015 tulevaisuustyö, johon sisältyi IMS-toimintajärjestelmän hankkiminen kuntayhtymään. Tarkoituksena on kuvata ja kehittää prosesseja ja tehdä niistä läpinäkyviä. Samaan aikaan aloitettiin kuntayhtymän uuden strategian työstäminen tulevaisuuspajoissa, joihin koko henkilöstö ja kuntayhtymän hallitus osallistuivat.

Näyttö (evidence)

Uusien tapojen ja toiminnan kehittäminen on sinällään tärkeää, mutta ei pidä unohtaa tulosten vaikuttavuuden merkitystä toimintaan. Toiminnan raportointi auttaa huomioimaan edelleen kehittelyä kaipaavat seikat ja tuomaan julki toiminnan organisaation sisällä ja laajemmin kirjastoalalla.

FAI:n kirjaston toiminnan raportointi on ollut vähäistä. Toiminnan näkyväksi tekeminen tuomalla sitä esiin enemmän vahvistaisi kirjaston paikkaa oppilaitoksessa tulevaisuudessa.

(Markless ym. 2009, 143-150.)

5 ERILAISIA OPPILAITOSKIRJASTOJA

Tässä tutkimuksessa tutustuttiin kolmeen erilaiseen tapaan tarjota kirjastopalveluja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset tekivät ajankohtaiseksi selvittää vaihtoehtoisia malleja kirjastopalveluiden tuottamiseksi. Oppilaitoksen toimipisteiden hajanaisuus ja toisaalta rajalliset taloudelliset resurssit pakottivat miettimään mahdollisuuksia yhteistyöhön paikkakunnan toisten kirjastojen kanssa. Ammattikorkeakoulujen kirjastoyhteistyökonsortion sähköpostilistalle lähetettyyn tiedusteluun mahdollisista yhteiskirjastoista toisen asteen kanssa saatiin 14 vastausta. Benchmarking-kohteiksi valikoituivat Novia ja Axxell Raaseporista, Laurea ja Luksia Lohjalta sekä Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto. Vertailemalla FAI:n kirjaston nykytilaa valittuihin kohteisiin halettiin ensisijaisesti selvittää vaihtoehtoisia tapoja tarjota oppilaitoksen kirjastopalveluja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

5.1 Novia ja Axxell, Raasepori

Raaseporissa ammattikorkeakoulu Novia, ammatillista toisen asteen koulutusta tarjoava Axxell Utbildning Ab ja kaupunginkirjasto tarjoavat asiakkailleen kirjastopalveluja tiiviissä yhteistyössä. Näiden kolmen toimijan yhteistyö on alkanut jo 1990-luvun puolivälissä. Vuosien varrella on tapahtunut muutoksia niin oppilaitosten kuin kaupunginkirjastonkin toiminnassa. Aluksi oppilaitosten kirjakokoelmat siirrettiin kaupunginkirjaston tiloihin omana kokoelmanaan, ja myöhemmin kirjastotilan remontin yhteydessä kaikki kokoelmat yhdistettiin samoihin hyllyihin YKL:n mukaiseen järjestykseen. Kokoelmia voi selata Lukas-verkkokirjastossa. Novian ja Axxellin budjeteista hankituissa kirjoissa on merkintä, josta ne tarvittaessa tunnistaa, mutta ne ovat vapaasti lainattavissa osana muita kokoelmia. Novian tiloissa on luettavissa olevia luonnonvara-alan ammattilehtiä.

Kaupunginkirjastossa työskentelee Novian Raaseporin yksikön henkilöstöön kuuluva informaattikko ja Axxellin kirjastoasioista vastaava kirjastonhoitaja. Novialla ja Axxellilla on omat kirjastobudjettinsa, joihin sisältyvät niin kirjastoammattilaisten palkat kuin erilaisten aineistojen hankinnat. Raaseporin kaupungin kanssa tehdyn sopimuksen mukaan kau-

punki vastaa kiinteistö- ja tekniikkakuluista. Novia kuuluu ammattikorkeakoulujen konsortioihin, jotka hankkivat keskitetysti elektronisten aineistojen käyttöoikeuksia. Kaupunginkirjaston kautta asiakkailta on mahdollisuus käyttää e-kirjoja Ellibs-palvelun kautta.

Osa oppilaitosten määrärahoilla hankituista materiaaleista on merkitty kurssikirjoiksi ja niiden laina-aika on kaksi viikkoa. Opetushenkilöstöllä on mahdollisuus lainata oppilaitosten rahoilla hankittua aineistoa kolmeksi kuukaudeksi. Muuten noudatetaan kaupunginkirjaston laina-aikoja. Kaukolainoista veloitetaan opiskelijoilta kaupunginkirjaston hinnaston mukaan. Opetushenkilöstön kaukolainakustannuksia voidaan laskuttaa kyseiseltä oppilaitokselta.

Aktiiviset opettajat tekevät mielellään yhteistyötä kirjaston henkilökunnan kanssa ja pitävät heitä ajan tasalla siitä, mitä ammattialoilla tapahtuu. Varsinaisia moniammatillisia kirjastotiimejä ei kyseisissä oppilaitoksissa ole.

AMK- ja toisen asteen opiskelijat tulevat tutustumaan kirjastoon heti opintojen alettua. Toisella tapaamiskerralla informaattikko tai kirjastonhoitaja menevät opiskelijoiden luokse oppitunnille ohjaamaan tiedonhakua. Tällöin opiskelijoille on annettu jokin tehtävä, jonka suorittamisessa tiedonhankintataitoja heti tarvitaan. Myöhemmin opintojen edistyessä on mahdollista syventää tiedonhankintataitoja kirjastoammattilaisen kanssa joko ryhmässä tai henkilökohtaisen ohjauksen kautta.

Kirjasto ei ole ollut mukana perusopetuksen eikä ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien uudistamistyössä. Artesaanit ovat järjestäneet kirjaston tiloissa näyttelyjä ja avajaisia. Oppilaitoksissa ei ole moniammatillista kirjastotiimiä, mutta ajatusta tästä toimintamuodosta pidetään hyvänä. Kirjastoasioista tiedotetaan sähköpostilla ja lähinnä opettajille. Kirjastopalvelut mainitaan niin Novian kuin Axxellinkin laatujärjestelmissä.

Novian kirjastopalvelut ovat osa Tiedekirjasto Tritoniaa ja sen kokoelmat ovat selailtavissa Tria-tietokannassa. Raaseporin yksikössä vararehtori vastaa kirjasto-toiminnasta ja on informaattikon esimies. Ammatillisen toisen asteen koulutuksen kirjastonhoitaja on kaupunginkirjaston palkkalistoilla ja Raaseporin kaupunginkirjaston kirjastotoimenjohtaja on hänen esimiehensä. Raaseporin kaupungin ja oppilaitosten yhteistyö on jatkunut jo vuodesta 1996 alkaen. Nykyinen yhteistyösopimus on vuodelta 2009.

Kirjastoyhteistyön tulevaisuuteen vaikuttaa erityisesti mukana olevien oppilaitosten toiminta. Yhteistyö opetuksen kanssa nähdään tärkeänä, tiedonhankintataidot ja kriittinen

suhtautuminen erilaisiin tietolähteisiin ovat osa monilukutaitoa. Kirjasto on luotettava tiedonhankintapaikka ja sen merkitys ei rajoitu ainoastaan opiskeluun vaan koko elämään.

5.2 Laurea ammattikorkeakoulu ja Luksia, Nummentie Lohja

Lohjalla Laurea ammattikorkeakoulun kirjasto toimii Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä Luksian tiloissa. Aikaisemmin näillä oppilaitoksilla oli yhteinen kirjasto, mutta tällä hetkellä sen toiminnasta vastaa yksin Laurea. Laurean Lohjan toimipisteessä voi suorittaa tradenomin tai sairaanhoitajan tutkinnon. Luksiassa Nummentielle opiskelevat tulevat lähihoitajat, merkonomit ja medianomit. Nuorisokoulutuksen lisäksi kummassakin oppilaitoksessa opiskelee myös aikuisia.

Luksian aloittaville lähihoitajaopiskelijoille tarjotaan opintojen alussa kirjastoperehdytykset yhteistyössä Laurean kirjaston, Lohjan kaupunginkirjaston ja sosiaali- ja terveysalan ammattiopetuksen kanssa. Käytössä on ns. yhteisopettajuusmalli, jossa kirjastoalan ammattilaiset ja opettaja yhdessä tarjoavat oman näkökulmansa tiedonhallintataitojen opetuksessa. Kirjaston palveluja esitellään informaation ja opettajan vuoropuheluna, opiskelijoiden kanssa keskustellen. Päämääränä on antaa opiskelijoille kattava kuva kirjastojen tarjoamista mahdollisuuksista olla osana oppimisprosessia ammattiopintojen aikana ja myöhemmin elämässä. Kirjastoperehdytykset on toteutettu siten, että yhden päivän aikana on käyty ensin kaupunginkirjastossa ja sitten Laurean kirjastossa. Kummassakin on tutustuttu ensin itse kirjastoon ja sen toimintaan ja sitten tehty tiedonhakuharjoituksia, jotka aihealueiltaan ovat opiskelualaan läheisesti liittyviä. Opettaja on ollut ryhmän mukana koko päivän. Lopuksi on kerätty palautetta opiskelijoilta ja huomioitu mahdolliset kehittämiskohteet välittömästi seuraavissa perehdytyksissä. Annetusta palautteesta on saatu tietoa mm. tiedonhakuharjoitusten vaativuustason sopivuudesta, teoria- ja käytännön harjoitusten suhteesta. Perehdyttäjät ovat tehneet myös itsearviointia ja kehittäneet esimerkiksi perehdytyspäivän aikataulutusta ja sisältöjä.

5.3 Valkeakosken ammatti- ja aikuisopisto (VAOO), Valkeakoski

Valkeakosken ammatti- ja aikuisopiston kirjasto muistuttaa monilta osin FAI:n kirjastoa. Ylläpitäjänä on kuntayhtymä ja kirjasto palvelee toisen asteen ammatillista opetusta. Oppilaitos on kooltaan hieman suurempi ja koulutustarjonta on laajempi kuin Forssassa.

Kirjastossa työskentelee tietopalvelupäällikkö ja tietopalvelusihteeri. Aineistot on järjestetty UDK-luokitusjärjestelmän mukaan ja lisäksi on erilaisia aihekokoelmia kuten kestävä kehitys, yrittäminen ja Luki-info. Kirjaston aineistomääräraha on reilusti isompi kuin FAI:ssa. Kirjojen ja lehtien lisäksi kirjastosta voi lainata myös tablettitietokoneita, kannettavia tietokoneita ja opiskeluun liittyviä tavaroita, kuten kampaustarvikkeita.

Valkeakoskella on huomattu, että pojat lukevat enemmän kirjastoon tilattuja lehtiä kuin tytöt. Kirjojen lainaaminen liittyy useimmiten opetukseen, kun se on annettu tehtäväksi. Varsinaista hankintasuunnitelmaa ei ole, kuitenkin eri alojen kirjallisuuden ilmestymistä seurataan jatkuvasti. Opettajat tekevät hankintaehdotuksia, joskus opiskelijatkin.

Kaikille aloittaville opiskelijoille pidetään kirjastoesittely, aikaisemmin opinnäytetöiden tekijöille tarjottiin mahdollisuus tiedonhallintataitojen opetukseen ryhmäkohtaisesti. Sittemmin uusissa opetussuunnitelmissa on opinnäytetöistä luovuttu.

Oppilaitoksen omat kirjastoalan opiskelijat ovat tehneet kirjastossa näyttelyitä ja tapahtumia, samoin myös muut koulutusalat kuten catering-ala. Suunnitelmissa on järjestää vuonna 2016 kirjailijavierailu.

5.4 Benchmarking-prosessin arviointia

Vierailut paikanpäällä valituissa kirjastoissa olivat antoisia. Etukäteen lähetetyt kysymykset (liite 2.) ohjasivat aluksi haastatteluja, mutta kokemuksia vaihdettiin myös laajemmin. Toisten oppilaitoskirjastojen tiloihin ja järjestelyihin tutustuminen lisäsi vaihtoehtoja tarjota kirjastopalveluja ammattiin opiskeleville. Benchmarking-prosessin olisi voinut aloittaa jo aikaisemmin ja käydä tutustumassa kohteisiin samaan aikaan, kun kartoitus yhteistyön mahdollisuuksista HAMK:n kanssa aloitettiin (liite 4.). Lohjalla on käytössä yhteisopettajuusmalli, jossa lähihoitajaopiskelijoille tarjotaan kirjastoperehdytykset yhteistyössä Laurean kirjaston, Lohjan kaupunginkirjaston ja Luksian sosiaali- ja terveystieteiden ammattiopetuksen kanssa. Tämä malli sopisi hyvin Forssaankin. FAI:n sote-ala, HAMK ja Forssan kaupunginkirjasto sijaitsevat samalla kampusalueella, ja opiskelijoille olisi hyvä saada kattava käsitys kaikista kirjastopalveluiden mahdollisuuksista.

Oppilaitoskirjastojen vertailutaulukkoon (liite 3) on koottu keskeisiä asioita benchmarking-kohteista ja vertailtu niitä FAI:n kirjastoon. Viimeiseen sarakkeeseen on poimittu vertailukohteista käytäntöjä, jotka sopisivat myös FAI:n kirjaston toimintaan muun kehittämisen lisäksi.

Kirjaston ylläpitäjät

Neuvottelut yhteisistä kirjastopalveluluista HAMK:n kanssa alkoivat syksyllä 2014. Mahdollisuudet yhteisiin kirjastopalveluihin ovat olemassa ja toiminnalla olisi paljon hyviä puolia. HAMK:n kirjaston sijainti on keskeinen Kehräämön kampusalueella. Samalla alueella sijaitsee myös Forssan kaupunginkirjasto. Yhteiset kokoelmat sisältäen laajasti sosiaali- ja terveystieteen materiaaleja olisivat niin sairaanhoitaja- kuin lähihoitajaopiskelijoidenkin käytössä, unohtamatta henkilökuntaa. Ehdotus jossa FAI:n kirjastonhoitaja työskentelisi osan viikkoa yhteisessä kirjastossa, toisi kummankin oppilaitoksen näkökulman kokoelmatyöhön ja asiakaspalveluun. Myös Forssan kaupunginkirjaston kanssa on epävirallisesti keskusteltu yhteistyön mahdollisuuksista. Kokoelmien siirto kaupunginkirjastoon lisäisi sen käytettävyyttä pitkinä aukioloaikoina ja aineiston joustavana liikkumisena Louna-kirjastojen alueella.

Kirjasto oppilaitoksen arjessa

Oppilaitoksen toiminta voisi paremmin näkyä kirjaston tiloissa ja tiedottamisessa. Koulutusalojen ja erilaisten tutkintojen esittelyt ja näyttelyt ovat tervetulleita kirjastoon. Tämä vahvistaisi yhteisöllisyyttä ja jakaisi tietoa organisaation toiminnasta.

Tiedottaminen

Kaikissa vertailukirjastoissa nähtiin tiedottamisessa olevan kehitettävää sähköpostin ollessa valtamediaan. Erityisesti opiskelijoille kohdennettu tiedottaminen oli vähäisintä. FAI:n intranet siirtyi Sharepoint-alustalle ja siinä on vaivatonta tehdä kuvallisia tiedotteita. Tämä koskee ainoastaan kuntayhtymän henkilökuntaa, joilla on pääsy intraan. Opiskelijoille tiedotetaan sähköpostin (jota luetaan todella vähän), FAI:n yleisen Facebook-sivun, opiskelijahallinto-ohjelma WinhaWillen, Facebook-ryhmien, What´s App –ryhmien, info-TV:n ja erilaisten painettujen viestien kautta.

Juntunen ja Saarti (2014) korostavat kirjaston viestinnän merkitystä keskeisenä osana toimintaa. Parhaisiin tuloksiin päästään viestintäsuunnitelmalla, jossa määritellään viestinnän keskeiset tehtävät ja henkilöt jotka ovat niistä vastuussa. Viestinnän vuosikello auttaa hahmottamaan kokonaisuuden ja siitä näkee säännöllisesti toistuvat ja kertaluonteiset viestintätehtävät. (Juntunen & Saarti 2014, 20-22.)

Yhteistyö

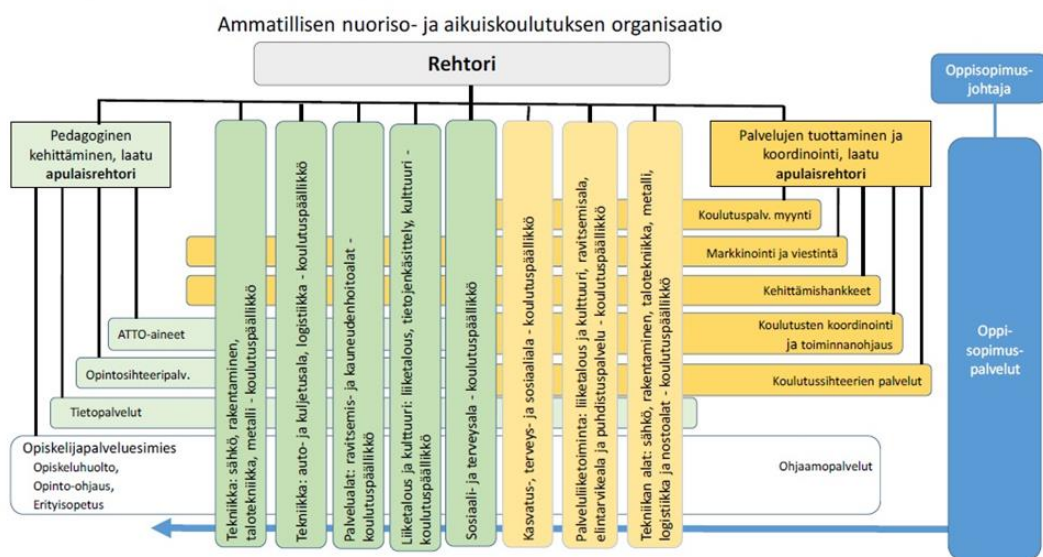
On todennäköistä että Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä muuttaa muotoaan tulevinakin vuosina sopeutuakseen ympäröivän yhteiskunnan tarpeisiin. Se voi tarkoittaa yhdistymisiä muiden koulutuksenjärjestäjien kanssa ja organisaation sisäistä muuntumista koulutuksen kysynnän mukaan. FAI:n kirjaston toimintaan heijastuu koko organisaation taloudellinen tila. Säästökohteita etsitään kaikkialta eikä kirjasto voi välttyä siihen kohdistuvalta paineelta määrärahojen leikkaamisen suhteen. Yhteistyö organisaation sisällä ja sen ulkopuolella auttaa löytämään taloudellisesti kestäviä ratkaisuja. Toisaalta yhteistyö on kaiken mielekkään toiminnan lähtökohtana, myös aineettoman.

Kehitettävää

Kaikissa vertailussa mukana olleissa oppilaitoksissa opiskelijat perehdytetään kirjaston palveluihin opintojen alussa. Myöhemmin tiedonhankinnan ohjausta on saanut tarpeen mukaan yksilöllisesti tai ryhmässä. Kirjastoperehdytys, jossa ovat mukana kaikki Forsan kirjastot, sopisi FAI:hin hyvin. Tiedonhankintataitojen opintokokonaisuutta on tiedusteltu tarjottavaksi myös aikuisopiskelijoille. Google Classroom -ympäristöön rakennettu opetusmateriaali tiedonhankinnasta, lähdekriitikistä ja monimediaisuudesta olisi hyödyllinen kaikille opiskelijoille.

6 LOUNAIŠ-HÄMEEN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN KUNTAYHTYMÄN TIETOPALVELUT 1.1.2016 ALKAEN

Kuntayhtymä laajeni aikuiskoulutuksen tullessa mukaan toimintaan ja samalla uudistettiin organisaatiokaaviot. Aikaisemmin kirjasto ei ollut merkitty organisaatiokaavioon, vaikka se oli olemassa opetuksen tukipalveluna. Vuoden 2016 alusta voimaan tulleen ammatillisen nuoriso- ja aikuiskoulutuksen organisaatiossa tietopalvelut on pedagogisesta kehittämisestä ja laadusta vastaavan apulaisrehtorin alaisuudessa (KUVA 2).

Kuva 2. Ammatillisen nuoriso- ja aikuiskoulutuksen organisaatio (Forssan ammatti-instituutti 2016).

6.1 Kirjasto Saksankadulla

Tämän tutkimuksen alkutilanteessa oli ajatuksena, että sote-alan materiaalit siirrettäisiin Kehräämön kampusalueelle lähelle sote-alan opetustoimintaa. Saksankadun kirjastossa olisi näin vapautunut tilaa hyllyissä ja osa lehtikaapeista olisi siirretty Kehräämölle. Nykyinen kirjaston tila on sisustettu 15 vuotta sitten pääsääntöisesti kalusteilla, jotka ovat 1990-luvun alusta. Kun tilaa olisi vapautunut painetun materiaalin säilytyksestä, olisi koko kirjaston sisustus voitu uudistaa vastaamaan nykypäivän käsityksiä innostavasta

oppimisympäristöstä. Pöytäryhmät kovine tuoleineen ja tietokoneiden hallitsema yleisnäkymä eivät houkuttele oleskelemaan, lukemaan ja opiskelemaan kirjastossa. Rauhalliset lukunurkkaukset ja muuntuvat kalusteet lisäisivät kirjaston tilan käyttöä ja toiminnallisuutta.

Suunnitelmat sote-alan materiaalien siirrosta Kehräämön kampusalueelle eivät ole toteutuneet. Tilaa ei ole vapautumassa näillä näkymin, päinvastoin kulttuurialan muutto Tammelasta tuo kirjaston tiloihin lisää kirjoja ja lehtiä.

Aikuiskoulutuksen tullessa mukaan kuntayhtymään kirjasto sai paljon uusia asiakkaita. Nuorisokoulutukseen verrattuna aikuisille suunnattu koulutus on erilaista. Opiskelu on enemmän aikaisemmin hankittuihin taitoihin ja opintoihin perustuvaa, erimittaisista jaksoista koostuvaa. Aikuiskoulutus voi olla työvoimakoulutusta, yrityskoulutusta tai oppisopimuskoulutuksen tietopuolista koulutusta. On tärkeää ymmärtää aikuiskoulutuksen tarpeet kirjasto- ja tietopalvelujen suhteen. Tämän selvittämiseksi voisi tehdä kyselyn jossa tarpeet tulisivat esiin.

Kirjaston asiakaskunnan lisääntyessä oli aineiston lainaus- ja palautusrutiineja uudistettava. Varsinaisia kirjastokortteja ei ollut aikaisemmin käytössä. Elokuusta 2015 aloitettiin lainaaminen Kela- tai henkilökortilla. Kirjasto sijaitsee keskeisellä paikalla G-rakennuksen sisääntulon läheisyydessä. Lainaustiski voisi toimia myös yleisenä infopisteenä koko rakennuksen toiminnalle.

6.2 Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan sekä kasvatus- ja sosiaalialan koulutuksen kirjastopalvelut Kehräämöllä

Aikuiskoulutuksen tullessa mukaan kuntayhtymän toimintaan tuli ajankohtaiseksi suunnitella koko organisaation tilojen käyttö uudelleen. Aikuiskoulutuksen toiminta oli keskitynyt Forssan keskustan ulkopuolelle ja sillä oli toimintaa myös muualla Suomessa. Nuorisokoulutuksen toimipisteet ovat Saksankadulla ja Tammelassa. Selvitystöiden jälkeen tehtiin päätös sote-alan siirtymisestä Saksankadulta Kehräämön kampusalueelle luvun vuoden 2015–2016 alusta.

Hämeen ammattikorkeakoulun kanssa (HAMK) alettiin syksyllä 2014 kartoittaa mahdollisuuksia yhteisiin kirjastopalveluihin Kehräämöalueella. HAMK:illa on toimiva kirjasto samoissa tiloissa, jonne sote-ala muutti. Tärkeänä pidettiin, että kirjastopalvelut jatkuisivat

monipuolisina, jollaisiin on totuttu Saksankadun toimipisteessä. Selvitystyö aloitettiin neuvotteluilla HAMK:in kirjaston henkilökunnan ja FAI:n kirjastonhoitajan kesken.

Ammattikorkeakouluopetus ja toisen asteen ammatillinen koulutus eroavat toisistaan monella tavalla, mutta kirjastolla on vahva rooli osana oppimisympäristöä kummallakin kouluasteella.

Kirjastopalveluiden kartoituksen jälkeen käytiin neuvotteluja HAMK:n ja FAI:n välillä tavoitteena löytää yhteistyömalli, jossa FAI:n soite-alan materiaalit ja palvelut olisivat käytettävissä HAMK:n kirjaston kautta. HAMK esitti kahta vaihtoehtoa kirjastopalvelupaketiksi, jotka molemmat sisälsivät kirjaston paikallispalvelut kirjaston aukioloaikoina, kirjastojärjestelmään liittyvät kulut sekä tilakulut ja muut palvelun tuottamiseen liittyvät kiinteät kulut. Toisessa vaihtoehdossa FAI:n kirjastonhoitaja työskentelisi osittain HAMK:n kirjastossa kiinteiden kustannusten lisäksi ja toisessa vaihtoehdossa oli laskettu uuden tietopalvelusihteerin palkkaamisen kulut HAMK:n Forssan kirjastoon. Neuvotteluja jatkettiin elokuussa 2015. Molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun ei tuolloin päästy, joten sovittiin, että neuvotteluja jatketaan toukokuussa 2016, kun soite-alalla on takana kokonainen lukuvuosi uudessa ympäristössä.

Kirjastoperehdytysten suunnittelu yhdessä FAI:n, HAMK:n ja kaupunginkirjaston kanssa toisi näitä toimijoita lähemmäs toisiaan ja auttaisi ymmärtämään opetuksen sekä yleisen kirjaston näkökulmia opiskelijoiden kirjastonkäyttöön.

6.3 Kulttuurialan yksikkö Tammelassa

Kulttuurialan yksikössä Tammelassa on oma kirjastokokoelmansa, joka koostuu taide-, tekstiili- ja keramiikka-alan ammattikirjallisuudesta ja -lehdistä. Niteitä on n. 1600 kappaletta. Kirjastotila sijaitsee oppilaitosrakennuksen toisessa kerroksessa ja lehtikaapit kolmannessa kerroksessa opiskelijoiden taukotilassa. Keramiikka-alan kirjallisuus on keramiikkaosaston tiloissa. Aineiston lainaus ja palautus tapahtuu itsepalveluperiaatteella.

Viimeisin tieto on, että Tammelan kulttuurialan yksikkö tulee muuttamaan Forssaan Saksankadulle lukuvuoden 2016–2017 alusta. Tämä olisi kirjastopalveluiden saavutettavuutta ajatellen käytännöllistä ja toisi kulttuurialan opiskelijoille ja opettajille aikaisempaa monipuolisemmat oppilaitoskirjastopalvelut.

7 FORSSAN AMMATTI-INSTITUUTIN KIRJASTON TULEVAISUUS

Forssan ammatti-instituutti on kohdannut monia uusia tilanteita viime vuosina ja lisää muutoksia on tiedossa. Ammatillisen koulutuksen reformin aiheuttamat uudistukset ovat rajuja ja koskevat kaikkia koulutuksenjärjestäjiä. Rahoituksesta leikataan 248 miljoonaa euroa neljän vuoden aikana ja 190 miljoonaa viedään oppilaitoksilta jo vuonna 2017 (Rutonen 2016, 12). Rahoituksen muuttuessa joudutaan arvioimaan tarkasti, mikä on oppilaitoksen toiminnassa olennaista ja tärkeää tavoitteiden saavuttamiseksi. FAI:n talouden sopeuttaminen rahoituksen leikkauksiin on aloitettu henkilöstövähennyksin, sekä työ-
sääppimisen seurantaan että lähiopetuksen määrää karsien. Henkilöstön vähentäminen koskettaa koko organisaatiota, niin opetushenkilöstöä kuin tukipalveluitakin. Mahdollisimman taloudellinen toimitilojen käyttö tuo säästöjä tulevaisuudessa ja tilojen käyttöä pyritäänkin entisestään nostamaan. Esimerkiksi kulttuurialan muutolla Tammelan toimipisteestä Forssaan Saksankadulle lasketaan olevan taloudellista merkitystä tulevaisuudessa.

Kirjaston palvelut ovat tarkastelun alla, kun suunnitellaan oppilaitoksen tulevaa toimintaa. Nykyisessä muodossaan FAI:n kirjasto on toiminut 15 vuotta ja vakiinnuttanut paikansa yhtenä ammattiin opiskelevien oppimisympäristönä ja opetuksen tukipalveluna. Kirjaston tila on kaikkien koulutusalojen käytössä, niin opiskelijoiden kuin henkilökunnan. Kaikille yhteiset tilat luovat yhteenkuuluvuudentunnetta isossa organisaatiossa ja ovat osa pedagogista strategiaa. Kirjastossa toteutuu myös tasa-arvo, koska kokoelmat ja materiaalit ovat kaikkien saatavilla.

FAI:n kirjasto tukee ammattiin opiskelevia informaatiolukutaidon kehittämisessä ja tietolähteiden kriittisessä arvioinnissa. Oman informaatioympäristön rakentaminen on osa ammatillista kasvua ja alan ammatillisten tietokäytäntöjen omaksumista. Opetus- ja kulttuuriministeriön (2014) tulevaisuuskatsauksen mukaan koko koulutusjärjestelmässä tulee panostaa digitaalisten ja muiden oppimisympäristöjen kehittämiseen ja käyttöön. Oppilaitoskirjastolla on hyvät mahdollisuudet olla mukana tässä kehityksessä tarjoamalla opiskelijoille ajantasaiset kokoelmat erilaisia materiaaleja digitaalisina ja painettuina. Kaikki opiskelijat eivät ole riittävän itseohjautuvia vaan tarvitsevat tukea opiskelussa. Kirjasto on paikka, jossa voidaan tarjota erilaisia tukitoimia opintojen suorittamisessa. Pienissä ryhmissä työskentely ja henkilökohtainen ohjaaminen voivat auttaa tilanteissa,

joissa opintojen normaali eteneminen on viivästynyt. Yleisissä kirjastoissa pidettävät läksykerhot ovat hyvä esimerkki kirjaston mahdollisuuksista tukea oppimista. Digitaalisten oppimisympäristöjen käytössä tukea voivat kaivata niin opettajat kuin opiskelijatkin. Kirjastolla on mahdollisuudet olla opetuksen tukena monenlaisissa tilanteissa.

Yhteistyön mahdollisuudet

Virallinen yhteistyö Hämeen ammattikorkeakoulun kirjaston kanssa Kehräämöllä ei lähtenyt käyntiin syksyllä 2015 yksityiskohtaisista suunnitelmista huolimatta. Kummankin osapuolen mielestä yhteiskirjasto olisi ollut mielekäs vaihtoehto sote-alan opiskelijoiden tietohuoltoa turvaamaan ja vahvistamaan yhteistyötä HAMK:n kanssa Forssan seutukunnan kampuksopimuksen hengessä. Sopimuksen tarkoituksena on vahvistaa yhteistyötä sopimusosapuolien kesken, joita ovat mm. alueen kunnat, oppilaitokset ja hyvinvointikuntayhtymä. Sopimuksen tavoitteina mainitaan esimerkiksi osapuolien henkilökunnan ja opiskelijoiden yhteistoiminta, opintojen ja pedagogiikan yhteistoteutukset sekä tilojen ja laitteiden yhteiskäyttö (Forssan seutukunnan kampuksopimus 2015). Vaikka yhteiskirjastoa ei saatu toimimaan, ovat kirjastojen asiakkaat yhteisiä tulevaisuudessa. Yhteistyömahdollisuuksien ideoinnista ei siis kannata luopua.

Alkuvuodesta 2015 Forssan seudun eri koulutuksenjärjestäjiä kävi Opetus- ja kulttuuriministeriössä selvittämässä mitä vahvuuksia tulevaisuudessa painotetaan koulutuksen järjestämislupia myönnettäessä. Paineet koulutuksenjärjestäjien yhdistymisiin ovat edelleen olemassa. Tilaisuudesta kootun muistion perusteella Forssan seudulla valmistellaan koulutuksen kokoamista siten, että Lounais-Hämeen (amatillisen) koulutuksen kuntayhtymään myöhemmin liitettäisiin myös lukiokoulutus, vapaa sivistystyö sekä mahdollisesti Hevosopisto. (Koivula 2015.) Projektisuunnitelma on tehty myös yhdistymisestä Lounais-Suomen amatillisen koulutuksen kuntayhtymän kanssa, josta tehdään seuraavan kerran päätöksiä loppuvuodesta 2016. Kuntayhtymän todennäköisesti laajentuessa ja uusien koulutuksenjärjestäjien liittyessä mukaan, tulee ajankohtaiseksi kehittää myös kirjasto- ja tietopalveluja edelleen. On vaikea kuvitella yhä isompaa koulutuksenjärjestäjää vailla kunnollisia kirjastopalveluja.

Yhteistyö Forssan seudun yleisten kirjastojen kesken on vakiintunutta. Louna-kirjastot - kirjastokimpassa ovat mukana Forssa, Humppila, Jokioinen, Tammela ja Ypäjä. Keskeisinä yhteistyön muotoina ovat olleet tietojärjestelmien ja aineistojen hankinta. Kirjasto-

palvelujen kehittämishankkeet on myös totuttu tekemään yhdessä. Asiakkaan näkökulmasta seutukunnan kirjastot muodostavat yhden kirjastolaitoksen palvelujen ja käytäntöjen ollessa samanlaiset kaikissa kirjastoissa. (Louna-kirjastot, 2016.)

Elämänkaarajattelun mukaan kirjasto on mukana ihmisen elämässä sen kaikissa vaiheissa. Esimerkiksi Oulun kaupunginkirjastolla on yhdessä opetustoimen kanssa toteutettu Kirjastoreitti-ohjelma, jossa kaikki koululaiset lukioikään asti oppivat käyttämään kirjastoa tiedonhaun tukena ja lukemiseen innostajana (Karhu 2015, 40). Forssan kaupunginkirjaston hankkeessa ”OPS:n tahtiin : toiminta uuden opetussuunnitelman mukaiseksi” on tarkoituksena koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelman päivittäminen ja mediakasvatuksen näkökulman vahvistaminen yhteistyössä (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2016). Kirjastojen ja koulujen välistä yhteistyötä Forssan seudulla voisi suunnitella yhdessä Louna-kirjastojen ja toisen asteen koulutuksen kanssa. Perusopetuksen jälkeen ammatillisiin opintoihin tai lukioon siirryttäessä kirjasto säilyisi luontevana osana oppimista ja elämää.

Tulevaisuutta tekemässä! Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymän uusi strategia

Syksyllä 2015 aloitettiin FAI:n ja Faktian yhteinen tulevaisuustyö käynnistämällä strategiaprosessi. Kahden organisaation yhdistyessä oli määriteltävä yhteiset strategiset tavoitteet, arvot ja toiminta-ajatus. Strategian työstämisessä on ollut mukana koko henkilökunta. Keväällä 2016 julkistetussa toimintastrategian vedoksessa 5.0. kuntayhtymän toiminta-ajatuksena on edelläkävijänä tarjota yleissivistystä ja osaamista yksilön ja yhteiskunnan tarpeisiin. Oppilaitoksen omat kirjasto- ja tietopalvelut tukevat näitä päämääriä tarjoamalla yleissivistystä aineistoillaan ja tukemalla informaatiolukutaidon kehittymistä ammatillisten opintojen aikana.

Oppilaitoskirjastojen yhteistyöstä

Toisen asteen oppilaitoskirjastojen järjestäytyminen alkoi AVOKI-hankkeen myötä (Avoki 2009). Hankkeen tarkoituksena oli ensisijaisesti kehittää avoimia oppimisympäristöjä toisen asteen oppilaitoksissa Pirkanmaalla. Hankkeen puitteissa kuitenkin virisi yhteistyö toisen asteen oppilaitoskirjastojen välillä ympäri Suomen. Tuloksena oli näkyvyyttä Kirjastot.fi-sivustolla sekä yhteisiä tapaamisia ja koulutuksia. Tämä toiminta on kuitenkin vuosien saatossa hiljentynyt. Opetusministeriön järjestämät Valtakunnalliset

koulukirjastopäivät järjestettiin viimeksi Oulussa vuonna 2014. Nyt jos koskaan kaivataan koulutuksia, yhteydenpitoa ja tukea kollegoilta kaikkien opetusalaan koskevien uudistusten myötä. Koulukirjastot-ryhmä Facebookissa ja monet blogit sitä osittain tarjoavatkin. Suomen kirjastoseura ilmoittaa tekevänsä työtä yleisten kirjastojen puolesta. Kaikilla kirjastoalan toimijoilla on kuitenkin yhteisiä päämääriä ja asiakkaita. Laajemmasta valtakunnallisesta kirjastoalan yhteistyöstä olisi hyötyä niin palveluiden tuottajille kuin asiakkaillekin.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2011. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uud. ja täyd. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry. 2015. Viitattu 5.3.2016 <http://www.amke.fi/ajan-kohtaista/uutiset/uutinen/ammattiosaamisen-barometri-2014.html>.

Ammatillisen koulutuksen laatustrategia 2011-2020. 2011. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:9. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Ammattioppilaitoskirjastot 2016. Viitattu 3.4.2016. <http://www.kirjastot.fi/fi/kirjastoala/ammattioppilaitoskirjastot/>.

Avoki – avointen oppimisympäristöjen kehittäminen 2009. Viitattu 23.10.2015. <http://www.avoki.fi/index.html>.

Eskola-Kronqvist, H., Mäki-Hakola, H., Mäntylä, R & Nikander, L. 2015. Opettajuus rakennemuutoksessa – muutosta luvassa. Rakennemuutoksen vaikutuksia opettajan osaamistarpeisiin, esiselvitysraportti. HAMKin e-julkaisuja 22/2015. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Forssan ammatti-instituutti 2014a. Forssan ammatti-instituutin pedagoginen strategia ja pedagogisen johtamisen kuvaus.

Forssan ammatti-instituutti 2014b. Laatuksikirja: yhteinen osa.

Forssan ammatti-instituutti. 2015. Opetussuunnitelma: yhteinen osa.

Forssan ammatti-instituutti. 2016. Viitattu 31.1.2016. <http://www.fai.fi/portal/>.

Forssan seutukunnan kampuksopimus 2015. Viitattu 10.5.2016. <http://dynastia.forssa.fi/djulkaisu/kokous/20153048-3-1.PDF>

Frantsi, H., Kolu, K. & Salminen, S. 2014. Hyvä koulukirjasto. 2. uud. painos. Helsinki: Opetushallitus & Suomen koulukirjastoyhdistys ry.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.-17. painos. Helsinki: Tammi.

Hyvä medialukutaito : suuntaviivat 2013-2016. 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:11. Opetus- ja kulttuuriministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.

IFLA 2014. Aallon harjalla vai virran vietävänä? Navigointia kehittyvässä informaatioympäristössä. Viitattu 1.10.2015. http://suomenkirjastoseura.fi/files/Trend%20Report/ifla-trend-report_finnish.pdf

Ikonen, K., Innanen, K. & Tikkinen, S. 2015. Lukuinto-opas. Lukumotivaatiota ja monilukutaitoa koulun ja kirjaston yhteistyönä. Oulu: Oulun yliopisto.

Juntunen, A. & Saarti, J. 2014. Ulos kirjastosta. Kirjastojen markkinointiviestintä. Helsinki: Avain.

Karlöf, B. 2009. Benchmarking: med för att utveckla företag, organisationer och människor. Malmö: Liber Ab.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- Karhu, H. 2015. Kirjasto mukana elämäsi jokaisessa vaiheessa. Elämänkaarajattelu Oulun kaupunginkirjastossa. YAMK-opinnäytetyö. Kirjasto- ja tietopalveluala. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.4.2016. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/103619/Karhu_Heidi.pdf?sequence=1
- Liljander, L., Renvall, J. & Huovila, E. Kirjastot oppimaan oppimisen tukena: Luksian aloittavien lähihoitajaopiskelijoiden kirjastoperehdytykset oppimaan oppimisen tukena. Projektiraportti syksystä 2012.
- Louna-kirjastot. 2016. Viitattu 10.5.2016. <http://www.lounakirjastot.fi/>.
- Markless, S (edit.). 2009. The Innovative School Librarian: thinking outside the box. London: Facet publishing.
- Niva, M & Tuominen, K. 2005. Benchmarking käytännössä: itsearvioinnin työkirja: hyviä periaatteita ja benchmarking-tutkimuksia. Oy Benchmarking Ltd.
- Numminen, K. 2001. Kirjat hyllyyn ja kirjasto auki: Forssan ammatti-instituutin kirjastoa perustamassa. Opinnäytetyö. Kirjasto- ja tietopalveluala. Turun ammattikorkeakoulu.
- Opetushallitus. 2014. Opetushallituksen lehdistötiedote 18.11.2014. Viitattu 2.2.2015. http://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/ammattillisten_perustutkintojen_perusteet_ja_muut_maaraykset_uudistettu.
- Opetushallitus. 2016. Ammattikoulutus. Viitattu 4.3.2016 http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Osaamisella ja luovuudella hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014 : 18. Viitattu 24.10.2015 <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/okm18.pdf?lang=fi>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus.
- Rutonen, M. 2016. Minne menet amis?. Opettaja 111 (6), 12-14.
- Sinko, P. 2013. Tavoitteena monilukutaito. Blogikirjoitus 25.4.2013. OPS-blogi. Viitattu 23.10.2015. http://www.oph.fi/ops2016/blogi/103/0/tavoitteena_monilukutaito.
- Sinko, P., Pietilä, A & Bäckman, P. 2005. Luku-Suomessa taottua. Opetushallituksen Luku-Suomi-kärkihankkeen (2001-2004) raportti. Helsinki: Opetushallitus.
- Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2014. Viitattu 3.4.2016. <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/>.
- Tuulaniemi, J. 2013. Palvelumuotoilu. 2. tark. painos. Helsinki: Talentum.
- Tähkä, S. 2006. Kirjasto osana oppilaitosta: Forssan ammatti-instituutin kirjasto. Opinnäytetyö. Kirjasto- ja tietopalveluala. Turun ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalveluala.
- UNESCO:n Koulukirjastojulistus. 2001. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kansainvaelliset_asiat/kansainvaelliset_jaerjestoet/unesco/sopimukset/Liitteet/unescos_kirjastojulistukset.pdf. Hakupäivä 31.1.2016.
- Uutiskirje Spektri 30.1.2015. Osaamisperustaisuus vahvistuu ammatillisissa perustutkinnoissa. Opetushallitus. Viitattu 2.2.2016 http://www.oph.fi/ajankohtaista/spektri-lehti/102/0/osaamisperustaisuus_vahvistuu_ammattillisissa_perustutkinnoissa.

Vuorinen, T. 2013. Strategiakirja: 20 työkalua. Helsinki: Talentum.

Välkky-oppilaitosverkosto 2016. Viitattu 24.2.2016. <https://valkky-oppilaitosverkosto.wikispaces.com/V%C3%A4lkky-oppilaitosverkosto> .

Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2016. Viitattu 3.4.2016. <http://hankkeet.kirjastot.fi/>.

Sähköposti ammattikorkeakoulujen kirjastoille

Hei,

valmistelen opinnäytetyötäni Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelmassa YAMK-opinnoissa. Haluaisin tutkia, minkälaista kirjastoyhteistyötä ammattikorkeakouluilla ja toisen asteen oppilaitoksilla (ammatti- ja lukiokoulutus) on.

Onko olemassa oppilaitoskirjastoja, joissa asiakkaina ovat niin amk- kuin toisen asteen opiskelijatkin. Entä onko kirjastoja, joissa ylläpitäjinä on kaksi eri koulutuksenjärjestäjää?

Jos kirjastonne täyttää näitä ehtoja, voisitteko ystävällisesti ilmoittautua minulle? Palaan asiaan tämän alkukartoituksen jälkeen.

Ystävällisin terveisin

Kaisu Eldén

Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä
PL 12
30101 Forssa

Benchmarking-kysymykset

PERUSTIETOA

1. Mitkä ovat kirjastonne ylläpitäjät? entä asiakkaat?
2. Paljonko opiskelijoita kirjastoa ylläpitävissä oppilaitoksissa on yhteensä?
3. Montako henkeä kirjastossanne työskentelee?
4. Paljonko kirjaston budjetti on, paljonko se on opiskelijaa kohden?

LAINAUS JA PALAUTUS

5. Minkälainen hyllyjärjestys teillä on, luokitusjärjestelmä?
6. Onko teillä erilaisia laina-aikoja opiskelijoille, henkilökunnalle?
7. Onko teillä käytössä myöhästymismaksuja?
8. Onko kaukopalvelu asiakkailenne maksullista?
9. Onko kirjaston aukioloajoissa otettu huomioon oppilaitoksen työajat?

ASIAKKAAT

10. Onko kirjaston budjetissa erikseen mainittu eri käyttäjäryhmät?
11. Huomioidaanko toisen asteen opiskelijat jotenkin erityisesti?
12. Voitko kertoa toisen asteen opiskelijoiden kirjastonkäytöstä?
13. Ottaako kirjastonne jotenkin erityisesti huomioon maahanmuuttajataustaiset opiskelijat?

KOKOELMAT

14. Minkälaisia sähköisiä materiaaleja kirjastonne kautta on käytettävissä?
15. Onko kirjastollanne hankintasuunnitelma?
16. Osallistuuko oppilaitoksen henkilökunta ja opiskelijat kokoelmatyöhön? (hankinta- ja poistoehdotukset)

TIETOA ETSIMÄSSÄ

17. Antaako kirjastonne tiedonhankinnan ohjausta opiskelijoille, onko se yhdistetty johonkin oppiaineeseen, entä kuinka paljon?
18. Oliko kirjasto mukana oppilaitoksenne opetussuunnitelmia uudistettaessa? Mainitaanko kirjasto niissä?

KIRJASTO OPPILAITOKSEN ARJESSA

19. Järjestetäänkö kirjastossanne tapahtumia?
20. Miten opiskelijat osallistuvat kirjaston toimintaan? (näyttelyt, teemapäivät tms.)
21. Toimiiko oppilaitoksessanne kirjastotiimi tai jokin muu moniammatillinen ryhmä joka osallistuu kirjaston toimintaan ja kehittää sitä?
22. Voitko kertoa kirjastonne tiedottamisesta?
23. Onko kirjasto mukana oppilaitoksenne laatutyössä?
24. Miten kirjasto hallinnollisesti sijoittuu kehysorganisaatioonne?

YHTEISTYÖ

25. Kuinka kauan yhteistoimintanne on jatkunut toisten kirjastojen kanssa?
26. Koetteko että kirjastonne resurssit ovat riittävät, esim. tilat ja budjetti?
27. Mitä kehitettävää kirjastonne toiminnassa olisi?

Oppilaitoskirjastojen vertailua

Taulukko 1. Oppilaitoskirjastojen vertailua.

	Novia & Axxell Raasepori	Laurea & Luksia Lohja	VAOO Valkeakoski	FAI Forssa 2015	FAI:n tietopalvelut 2016-
Perustietoa, kirjaston ylläpitäjä	Novia, Axxell ja kaup.kirjasto palvelusopimus kirjastonhoitaja Novian palkkalistoilla ja Axxellilla yhteyshenkilö	Laurea Informaatikko ja kirjastosih-teeri	VAOO tietopalvelupääl-likkö ja tietopalve-lusihteeri	FAI kirjastonhoitaja	FAI + HAMK + Forssan kau-punginkirjasto yhteistyössä Kirjastonhoitaja
Lainaus ja palautus	YKL, lainaustoi-minnot ja selaus Lukas-kirjastot	YKL, Voyager, yhtenäiset kai-kissa Laurea-kirjastoissa	UDK, aihekokoel-mat PrettyLib	YKL, aineisto se-laitavissa FAI:n verkossa PrettyLib	YKL, aineisto selaitavissa FAI:n verkossa PrettyLib
Asiakkaat	Kaupunginkir-jasto kaikille avoin	AMK-kirjasto kaikille avoin, Luksia sa-moissa tiloissa	Oppilaitoksen opiskelijat ja hen-kilökunta	Oppilaitoksen opiskelijat ja hen-kilökunta	Oppilaitoksen opiskelijat ja henkilökunta, asiakkuudet rajoittamattomat (HAMK)
Kokoelmat	Kirjat kaupungin-kirjastossa, lehtiä Novian tiloissa	AMK-konsorti-oiden tietokan-nat, sähköiset materiaalit, painetut kirjat	Painetut kirjat, ei e-kirjoja, tietokan-toja: Kauppaka-mari, Terveysportti, Aleks Lainataan myös tabletteja, miniläp-päreitä, kampaustarvikkeita ym.	Painetut kirjat ja lehdet, ei e-kirjoja, tietokantoja: Terveysportti, Aleks	Painettu materi-aali, e-materi-aalit, pelit, Terveysportti
Tietoa etsimässä	AMK ja 2.aste en-simmäisellä vii-kolla tutustu-maan. Informaa-tikko ja kirjaston-hoitaja käyvät myös luokassa myöhemmin. Opinnäytetyön ohjaus	Tiedonhallin-nan lehtori opettaa, kir-jasto ohjaa, Kirjastopereh-dytykset yhteis-opettajuus-mallilla lähihoi-tajaopiskeli-joille	Kirjastoesittely 45 min kaikille aloitta-ville ryhmille. Myöhemmin ryh-mäkohtaisesti 2-3 h tarpeen mukaan	Kirjastoesittely 45 min kaikille aloitta-ville ryhmille, myöhemmin tar-vittaessa	ks. kehitettävää

(jatkuu)

Taulukko 1 (jatkuu).

	Novia & Axxell Raasepori	Laurea & Luk-sia Lohja	VAOO Valkea-koski	FAI Forssa 2015	FAI:n tietopal-velut 2016-
Kirjasto oppilai-toksen arjessa	Artesaanit ovat järjestäneet näyt-telyitä	Jouluglögit asi-akkaille, poisto-kirjamyynti pari-kertaa vuo-dessa	Suunnitelmissa Kirjailijavierailu, Kirjastoalan opis-kelijoiden, Cate-ring-alan näyttelyt	Media-assistent-tien näyttelyitä, opetus hyödyntää kirjaston palve-luita, tiloja ja ma-teriaaleja	lisää näkyvyyttä eri alojen ope-tukselle
Tiedottaminen	Sähköposti	Tiedottaminen vähäistä, ”opet-tajia näkee syö-mässä”	Viikkotiedote sähköpostilla (kirjas-tolla oma osio), info-tv, nettisi-vut, lukuvuoden alussa puheen-vuoro opettajan-kokouksessa	Sähköposti, mate-riaalivinkkaus henkilökunnalle	Intra, What’s App, FB, Koh-dennettu vies-tintä: Louna-kir-jastot, HAMK, blogi
Yhteistyö	Alkanut 1996, monia vaiheita. Nyt yhteistyösopi-mus kaupungin, Novian ja Axxellin kanssa	Ei virallista kir-jastotiimiä, pal-velusopimus, työryhmä jossa pohditaan amk:n ja 2. as-teen yhteis-työtä		Kampussopimus	Edelleen laaje-neva kuntayh-tymä
Kehitettävää	Yhteistyön vah-vistaminen ope-tuksen kanssa. Tiedonhankinta-aidot tärkeitä, ei vain opintoja vaan elämää var-ten	Kirjasto mu-kana työssäop-pimisessa, yh-teistyön lisää-minen toisten kirjastojen kanssa	Lisää tilaa, opetta-minen pitäisi nä-kyä palkassa		Suunnitelmalli-nen kirjastope-rehdytys, mu-kana kaikki Forssan kirjas-tot. Tiedonhan-kintataitojen opintokokonai-suus Google Classroomissa

Aikataulu

tammikuu 2015	Aloitetaan soten materiaalien systemaattinen evaluointi
30.1.2015	Ehdotus sosiaali- ja terveysalan tietopalveluiden järjestämisestä uusissa tiloissa
15.2.2015	Tukipalveluiden (sis. tietopalvelut) ehdotus uudeksi organisaatiokaavioksi
10.3.2015	Kuntayhtymän hallitus päättää uudesta organisaatiokaavista
1.4.2015	Aloitetaan neuvottelut Hämeen ammattikorkeakoulun kanssa FAI:n kirjastotarpeista Kehräämöllä ja molempien edellytyksistä yhteistyöhön.
toukokuu 2015	Faktia aikuiskoulutuksen kirjakokoelmiin tutustuminen ja aineiston tarkastus, pakkaus ja siirtäminen Saksankadun kirjastoon
1.8.2015	Uudet opetussuunnitelmat astuvat voimaan
17.8.2015	Sosiaali- ja terveysalan opetus alkaa uusissa tiloissa Kehräämöllä
loka-marraskuu	Benchmarking ammatillisissa oppilaitoksissa joissa yhteinen kirjasto ammattikorkeakoulun kanssa
1.1.2016	Lounais-Hämeen ammatillisen koulutuksen kuntayhtymä aloittaa toimintansa laajentuneena, nuoriso- ja aikuiskoulutus yhdessä.